

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ 2015.

Београд, јул 2016.

Листа скраћеница

ЦСР – Центар за социјални рад

МРЗБСП – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

РЗС – Републички завод за статистику

РЗСЗ – Републички завод за социјалну заштиту

НСП – Новчана социјална помоћ

ТНП – Право на помоћ и негу другог лица

РС – Република Србија

ЕУ – Европска Унија

УН – Уједињене нације

АП КиМ – Аутономна покрајина Косово и Метохија

МУП – Министарство унутрашњих послова

СИПРУ – Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва

ЈЛС – Јединица локалне самоуправе

ЗСЗ – Закон о социјалној заштити

САДРЖАЈ

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР.....	4
ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ.....	5
ДЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА.....	11
ДЕЦА ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ.....	20
ДЕЦА СА ПРОБЛЕМИМА У ПОНАШАЊУ.....	27
ДЕЦА ИЗ ПОРОДИЦА У КРИЗИ	37
ДЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ.....	44
МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНА ДЕЦА.....	49
ИЗДАЦИ ЗА ДЕЧИЈУ ЗАШТИТУ ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	54

ПРЕДГОВОР

„Деца у систему социјалне заштите у 2015.“ трећи је по реду извештај у којем се представљају статистички подаци о деци у систему социјалне заштите (први извештај је објављен 2013. године).

Извештај је настао као резултат сагледавања потреба корисника, односно намере да се путем статистичких података омогући увид у ефекте које систем социјалне заштите постиже када је реч о положају деце у друштву. Сагледавањем потреба корисника и праћењем података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите, омогућава се планирање и унапређење социјалне заштите, односно креирање и спровођење политика усмерених на отклањање неједнакости и последица социјалне искључености.

У извештају су прикупљени и објављени статистички подаци о деци из следећих институција: установе социјалне заштите – центри за социјални рад, установе за смештај, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Републичког завода за статистику.

Извештајем су приказани статистички подаци из следећих области:

1. Деца у систему социјалне заштите – општи показатељи
2. Деца без родитељског старања
3. Деца жртве насиља у породици
4. Деца са проблемима у понашању
5. Деца из породица у кризи
6. Деца са сметњама у развоју
7. Материјално угрожена деца
8. Издаци за дечију заштиту из буџета Републике Србије

За анализу стања, доношење одговарајућих мера и праћење њихове реализације неопходно је системско обезбеђивање статистичких показатеља и њихово унапређивање. Републички завод за социјалну заштиту посвећен је изградњи одрживог институционалног оквира за праћење положаја деце у систему социјалне заштите, а ова публикација је допринос тој намери.

Извештај је намењен заинтересованој јавности са намером да укаже на проблеме који изискују деловање система социјалне заштите и друштва у целини, те да подстакне будућа појединачна и примењена истраживања и продубљене анализе.

У Београду, јула 2016.

Директор

Предраг Петровић

ДЕЦА У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ

Систем социјалне заштите деце у Србији, у складу са основним принципима Конвенције УН о правима детета и са начелима на којима се заснивају релевантни закони у Србији, а посебно Породични закон, Закон о социјалној заштити и Закон о финансијској подршци породици са децом, оријентисан је на остваривање минималне материјалне сигурности и независности, отклањање последица социјалне искључености и превенцију и санирање последица злостављања, занемаривања и експлоатације. Утемељење циљева система социјалне заштите налази се у Уставом Републике Србије гарантованим правима: праву на живот, опстанак и развој, праву на поштовање најбољег интереса детета, праву на једнак третман, односно недискриминацији, и праву на уважавање мишљења детета, односно на партиципацији детета.

Деца су корисници права и услуга у систему социјалне заштите када су им услед животних околности угрожени здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да без подршке система социјалне заштите не могу да достигну оптимални ниво развоја.

Циљеви социјалне заштите уопште, а тиме и социјалне заштите деце, остварују се пружањем услуга социјалне заштите и активностима које предупређују, умањују или отклањају зависност од социјалних служби.

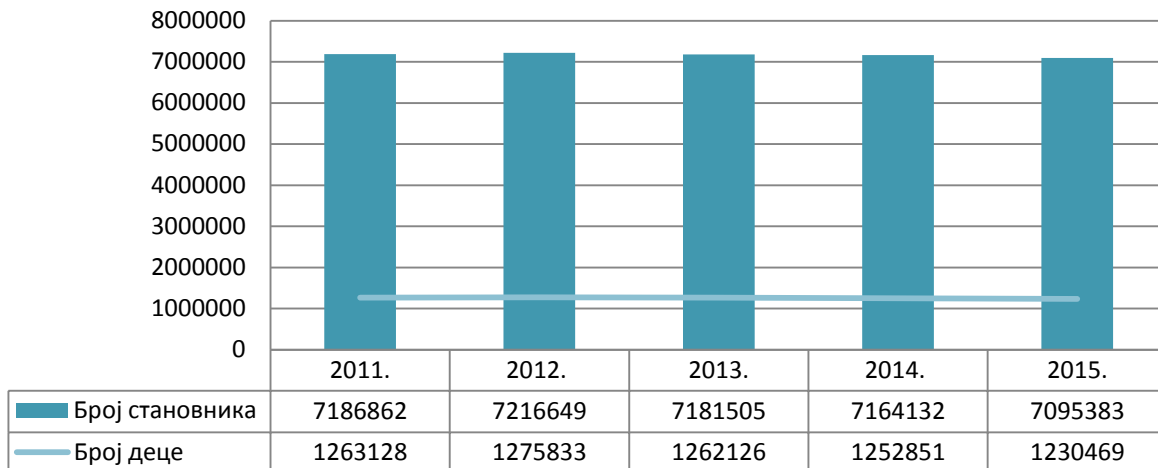
Преглед најважнијих запажања:

- Број становника у Србији се, између два Пописа становништва РС (Попис 2002. и 2011. године), континуирано смањује, а резултати Процене становништва РЗС указују на наставак ових трендова и у периоду након последњег Пописа становништва. Услед трендова депопулације и демографског старења као последица негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда број деце у Србији се такође смањивао, а резултати статистичких процена и пројекција указују на наставак овог тренда и у 2015. години (Графикон 1).
- У Србији је према Процени РЗС у 2015. години било 1.230.469 деце, док је удео деце у укупној популацији Србије у 2015. години 17,3%, што Србију сврстава међу земље са доминантно старијим становништвом – просечна старост укупног становништва у Републици Србији константно расте и у 2015. години износи 42,7 година. Процес старења становништва последица је све мањег удела младог становништва (од 0 – 14 година) у укупном становништву.
- За разлику од демографских процеса у општој популацији, у систему социјалне заштите, према подацима центара за социјални рад, број деце у периоду 2011 – 2015. године континуирано расте. У општој популацији деце у Србији се од 2011. (као последње пописне године), до 2015. године број деце смањивао за 0,81%, док је у истом периоду број деце у систему социјалне заштите порастао за 22,2%.
- У 2015. години на евиденцији ЦСР је укупно 197.879 деце (Графикон 2). Удео деце корисника система социјалне заштите у општој популацији деце износи 15,8%. Тренд

пораста броја деце у систему социјалне заштите од 2011 – 2015. године указује на пораст потреба најрањивијег дела популације за услугама социјалне заштите, односно на потребу за планирањем услуга и проширењем капацитета, доступности и ресурса система социјалне заштите као одговор на потребе деце и њихових породица (Графикон 3).

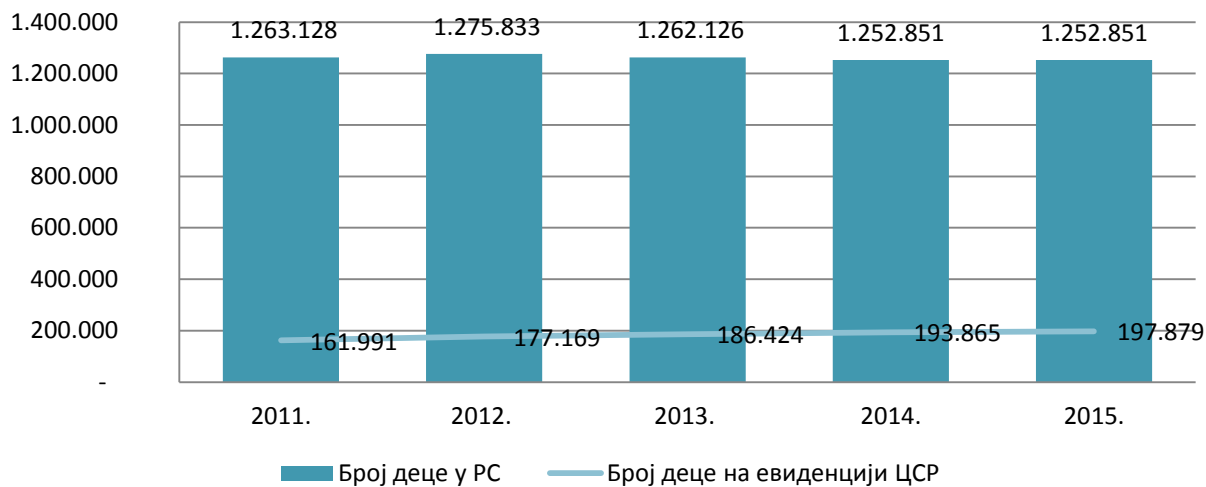
- Старосна структура корисника ЦСР кореспондира старосној структури опште популације, изузев у уделу деце корисника ЦСР (Графикон 4). Удео младих, одраслих и старијих корисника прати дистрибуцију истих старосних група у становништву, док је удео деце (до 18 година) корисника ЦСР у општој популацији деце у Србији већи и износи 28,4%. С обзиром да је удео деце у укупном становништву Србије мањи и износи 17,5%, уочљиво је знатно веће учешће деце у систему социјалне заштите.
- Просечан удео деце корисника ЦСР у односу на укупан број корисника ЦСР у Србији износи 28%, уз присутне варијације према регионима. Наиме, у региону Косова и Метохије удео деце у укупном броју корисника је највећи и износи 35%, док је најмањи удео деце у региону Шумадије и Западне Србије (Графикон 5).
- Полна структура деце на евиденцији ЦСР у 2015. години прати полну структуру деце у укупној популацији деце са нешто већим уделом дечака (53%), што је наставак петогодишњег тренда (Графикон 6).
- Узрасна структура деце на евиденцији ЦСР, такође не показује већа одступања од структуре у укупној популацији деце. У 2015. години, као и у претходне три године, у структури деце према узрасту, највећи је удео деце основношколског узраста 48% (Графикон 7), док је удео деце узраста до 6 година и деце 15 – 17 година приближан (деца узраста до 6 година чине 28%; а деца узраста 15 – 17 година 25%).
- На евиденцији ЦСР је континуирано највећи удео деце евидентиране као социо – материјално угрожена деца. У 2015. години удео ове корисничке групе деце износио је 62,2% (Графикон 8). Деца из ове корисничке групе користе различите видове материјалне помоћи које се финансирају из републичког или локалног буџета (новчана социјална помоћ, дечији додатак и једнократне социјалне помоћи).

Графикон 1 – Становништво и број деце у популацији Републике Србије, 2011 - 2015.

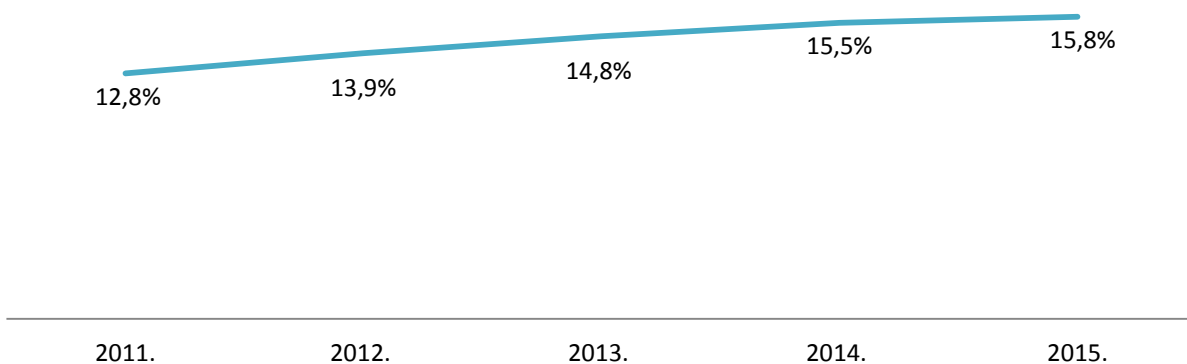
Извор: Попис становништва, домаћинства и станова; Процена становништва РЗС

Графикон 2 - Деца обухваћена системом социјалне заштите, 2011 – 2015.

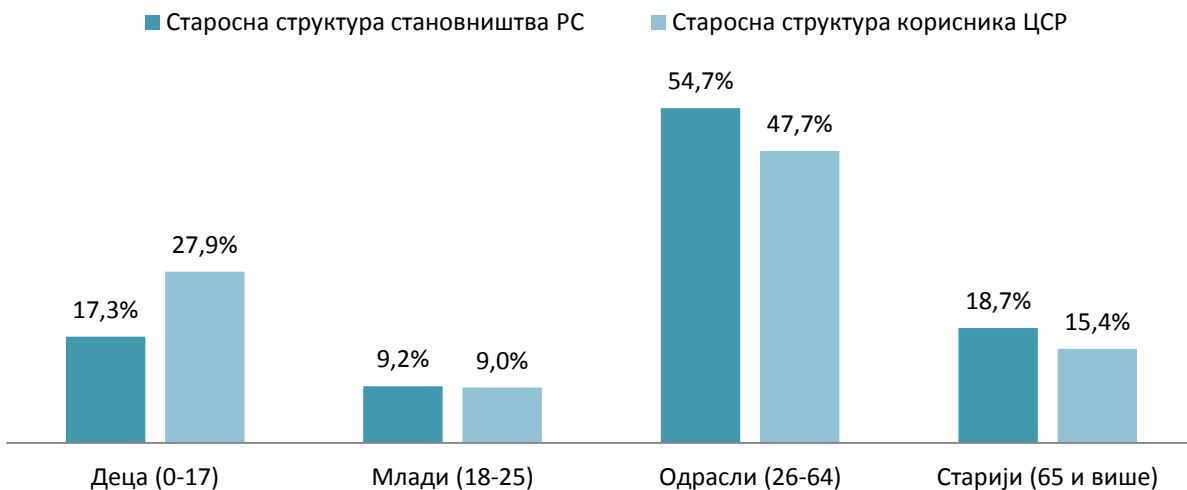
Извор: Попис становништва, Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 3 - Удео деце корисника социјалне заштите у популацији деце у Србији, 2011 - 2015. (у %)

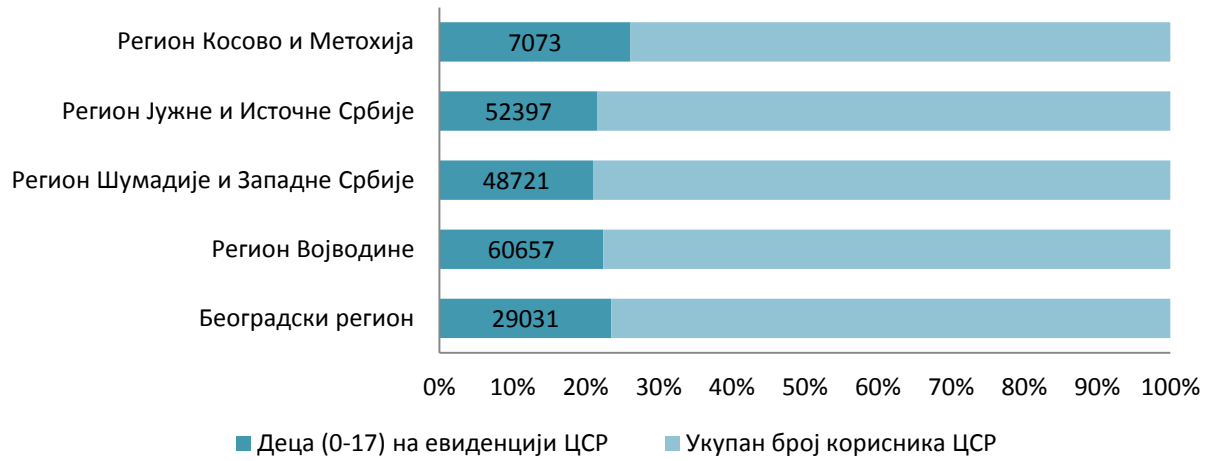
Извор: Попис становништва, Процене становништва, Извештаји ЦСР

Графикон 4 – Старосна структура корисника ЦСР према структури корисника РС у 2015., (у %)

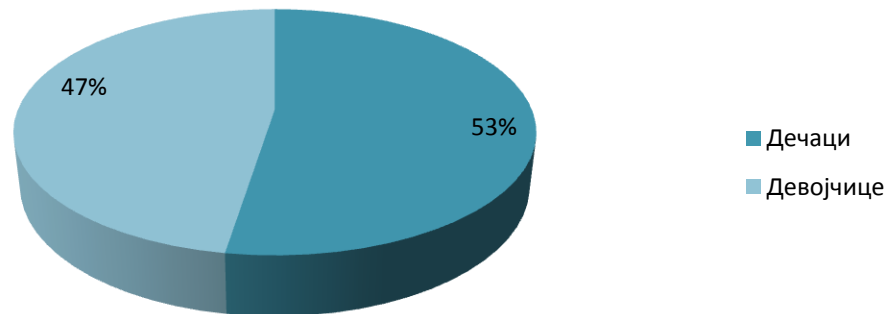
Извор: Извештаји ЦСР, Процена за 2015. РЗС

Графикон 5 – Удео деце у укупном броју корисника на евиденцији ЦСР према регионима у 2015.

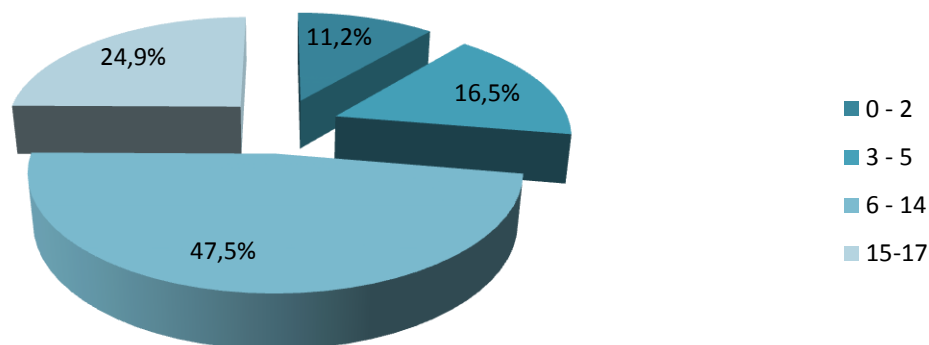
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 6 – Полна структура деце корисника ЦСР, 2015. (у %)

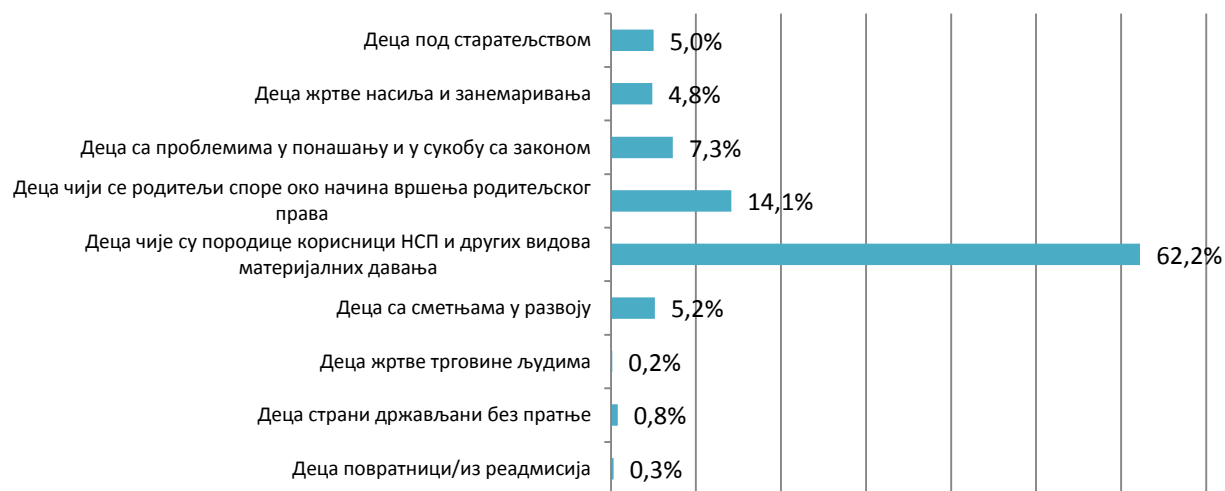
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 7 – Старосна структура деце корисника ЦСР, 2015. (у %)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 8 – Деца на евиденцији ЦСР према корисничким групама, 2015. (у %)

Извор: Извештаји ЦСР

ДЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА

Дететом без родитељског старања сматра се: дете које нема живе родитеље, дете чији су родитељи непознати или је непознато њихово боравиште, дете чији су родитељи потпуно лишени родитељског права, односно пословне способности, дете чији родитељи још нису стекли пословну способност, дете чији су родитељи лишени права на чување и подизање односно васпитавање детета и дете чији се родитељи не старају о детету или се старају о детету на неодговарајући начин¹. Деца без родитељског старања уживају посебну друштвену заштиту. Основни видови заштите деце без родитељског старања су:

- *старатељство*
- *смештај у другу породицу*
- *смештај у установу*
- *усвојење*

Старатељство

Старатељство у правном систему Републике Србије представља посебан облик породичноправне заштите намењен деци без родитељског старања и деци којој је у одређеним животним околностима потребно правно заступање које не могу да обезбеде родитељи, односно пунолетним особама које су лишене пословне способности². Старатељство не подразумева нужно непосредно старање о лицу које је под старатељством, већ је у питању правно заступање и предузимање разноврсних активности за заштиту права лица под старатељством у складу са његовим интересима. За старатеља се првенствено постављају супружник, сродник или хранитељ детета или одрасле особе којој је потребна старатељска заштита, осим ако то није у супротности са његовим/њеним интересима (чл. 126, ст. 2). Центар за социјални рад, који у Србији врши послове органа старатељства, може одлучити да, у складу са интересом корисника, лицу под старатељством не поставља старатеља, него да дужност старатеља врши непосредно, за шта се задужује један од радника органа старатељства (чл. 131, ст. 1).

Смештај деце без родитељског старања

Деци без родитељског старања обезбеђује се смештај у циљу даљег несметаног развоја, повратка у биолошку породицу и осамостаљивања. Три су основна вида смештаја деце без родитељског старања:

- 1. Породични смештај, односно смештај у хранитељску породицу*
- 2. Смештај у установу за децу и младе*
- 3. Неформални смештај који не представља услугу социјалне заштите за разлику од прва два вида смештаја, већ се деца у постуку одређивања старатеља смештају код сродника старатеља.*

¹ Породични закон – члан 113. Тачка 3

² Породични закон - члан 124

Породични смештај – хранитељство

Хранитељство је мера заштите детета без родитељског старања, односно детета са родитељским старањем које привремено не може да живи са својим родитељима; детета које има сметње у психофизичком развоју или поремећај понашања. Детету на хранитељству обезбеђује се, у складу са законом, адекватан облик хранитељства и хранитељска породица у складу са његовим специфичним потребама и остваривањем његовог најбољег интереса. Заснивањем хранитељства успоставља се однос између детета и хранитеља који одговара односу дете - родитељ. Хранитељи преузимају непосредну бригу о детету и имају дужност да се старају о његовом здрављу, развоју, васпитању и образовању, а у циљу његовог оспособљавања за самосталан живот и рад. У хранитељској породици деца могу да буду привремено, док се не реши проблем у биолошкој породици, али и дужи, док се не осамостале.

Хранитељство је у најбољем интересу детета уколико:

- *Представља одговор на потребе детета за безбедношћу, физичким, здравственим, емоционалним и социјалним развојем, васпитањем и образовањем;*
- *обезбеђује трајност односа и веза са породицом порекла и другим особама важним за дете;*
- *у највећој могућој мери обезбеђује услове за преваладавање застоја у развоју и оптималан развој детета.*

Смештај у установу социјалне заштите

Услуге домског смештаја пружају се деци и младима чије се потребе не могу задовољити у оквиру биолошке, сродничке или хранитељске породице, или кроз услуге у заједници, на основу одлуке органа старатељства или суда, односно одлуком центра за социјални рад, до повратка детета или младе особе у биолошку породицу, односно до смештаја у сродничку или хранитељску породицу, усвојење или осамостаљивања. Дете млађе од три године не смешта се у дом, осим у случајевима предвиђеним законом којим је уређена социјална заштита.

Неформални или сроднички смештај

Смештај унутар шире породице детета или са блиским пријатељима породице који су познати детету. Сроднички смештај подразумева ситуације када дете живи са сродником који је и законски старатељ детета, без формалног хранитељског аранжмана.

Преглед најважнијих запажања:

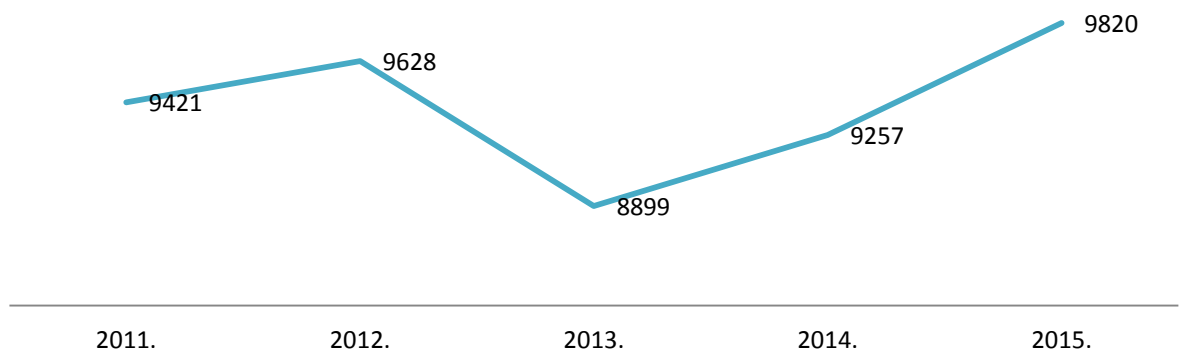
- Тренд пораста броја деце у систему социјалне заштите, одражава се и на број деце под старатељством. У 2015. години, на евиденцији центара за социјални рад било је укупно 9.820 деце према којој су примењене мере старатељске заштите. Број деце под старатељством је у константном порасту, изузев у 2013. години кад је забележен благи пад (Графикон 9).

- ЦСР су у току 2015. године проценили да 2.081 дете има потребу за старатељском заштитом и применили мере старатељске заштите. Као и претходних година, најчешћи разлог примене старатељске заштите и у 2015. години је неадекватно родитељско старање са елементима занемаривања и злостављања деце (Графикон 10)³.
- Више од половине деце под старатељством за старатеља има познату особу (сродници су старатељи за 35% деце, а хранитељи за 16%). Међутим и даље је веома висок удео стручних радника ЦСР као старатеља деце без родитељског старања. У 2015. години, 44% деце је под непосредним старатељством - за старатеља је имало стручног радника ЦСР (Графикон 11).
- У 2015. години није било значајнијих промена у погледу врсте смештаја који користе деца под старатељством (Графикон 12). Наиме, 91% деце под старатељством живе у породици, од тога 43% у сродничкој и сродничкој хранитељској породици, а 48% у (другој) хранитељској породици. Укупно 9% деце под старатељством је на домском смештају. Са развојем услуга за подршку породицама, може се очекивати да се тренд смањења уласка деце на домски смештај настави, а да се број деце која живе у биолошким и сродничким породицама повећа.
- Услуге смештаја у систему социјалне заштите (домског и породичног), у 2015. години користило је укупно 6.088 деце, што представља пораст од 3% у периоду од протеклих пет година. Од 2011. године број деце на породичном смештају је порастао за 11%, док је број деце на домском смештају смањен за 32% (Графикон 13).
- Према подацима ЦСР у Србији је току 2015. године из породица издвојено 1.186 деце. Највише деце, односно 47% деце је узраста од шесте до четрнаесте године (Графикон 14). Издвајање деце из породице је, према пракси у социјалној заштити, мера која се примењује тек када се исцрпе све друге мере које би обезбедиле останак детета у породици, односно уређење породичне средине, која би могла детету да обезбеди несметан раст и развој.
- Најдоминантнији разлог издвајања деце из породице у 2015. години је занемаривање деце, односно неадекватно родитељско старање у 46% случајева (Графикон 15). На следећем месту по заступљености су деца чији су родитељи преминули, или су непознати, за 12% деце.
- Деца која се издвајају из породице, смештају се код сродника или у оквиру ресурса социјалне заштите (породични смештај, домски смештај, прихватилиште или прихватна станица). Највише, односно 57% деце која су у току 2015. године издвојена из породица, смештена су у породични смештај, 22% деце смештено је у прихватилишта или прихватне станице, 12% код сродника, 7% у домове, а за 2% деце издвојене из породице у току 2015. године, ЦСР нису прецизирали средину у коју су деца смештена (Графикон 16).

³ Од укупног броја деце, код 78,8% деце мере старатељске заштите су примењене у претходних неколико година, док су за 21,2% деце мере старатељске заштите примењене у 2015. години.

- Према подацима МРЗБСП, у току 2015. године је укупно 975 деце смештено у домски и породични смештај, односно 124 деце је смештено у домове, а 851 дете у хранитељске породице.
- У току 2015. године забележено је укупно 552 прекида смештаја (домског и породичног) деце. Од тог броја 101 дете је напустило домски, а 451 дете породични смештај.
- Најчешћи разлог престанка породичног смештаја у 2015. години је повратак деце у биолошку породицу – 34% (Графикон 17). Повећан је број деце која због усвојења напуштају хранитељске породице: са 13,4% у 2013. години и 21,9% у 2014. години, да би у 2015. години 24% деце којима се прекида породични смештај било усвојено. Повећање усвојења деце са породичног смештаја даје пуни смисао хранитељству као привременом облику заштите.
- У 2015. години је, као и претходних година, такође забележено премештање деце из породичног у домски смештај за 4% деце, те повећање броја премештаја деце из једне хранитељске породице у другу за укупно 10% деце. Честе промене смештаја веома неповољно утичу на развој деце, а нарочито смештај детета у дом након претходног смештаја у хранитељској породици, па је неопходно детаљније анализирати ову појаву. Такође, хранитељским породицама потребна је далеко снажнија подршка система како би се премештаји деце смањили.
- Најчешћи разлог престанка домског смештаја, односно изласка деце из установа, у 2015. години био је повратак у биолошку или сродничку породицу (Графикон 18), односно 30% деце која напуштају домски смештај, враћа се у породицу. У хранитељску породицу је премештено 18% деце, што је такође повољније решење збрињавања деце без родитељског старања, али забрињава премештање деце из једног у други дом. У 2015. години је укупно 14% деце премештено је у други дом тако да не можемо говорити о стварном престанку домског смештаја као облика заштите, већ о тренутном прекиду па наставку домског смештаја. Мањи број деце, односно 11%, након навршених 18 година напушта установу услед осамостаљивања, али је забележена и неповољна појава самовољног напуштања домова за 9% деце. Континуирано је најмањи број деце смештене у домове која су усвојена, па би ЦСР требало да унапређује ову праксу.
- У 2015. години усвојено је укупно 156 деце чиме је забележен пад од 20% у односу на прошлу годину (Графикон 19). У петогодишњем периоду уочен је тренд пораста реализације усвојења, односно у односу на 2011. годину број реализованих усвојења је порастао за 61%.
- Од укупног броја усвојене деце у 2015. години, 13% деце је усвојено од страних држављана (Графикон 20).

Графикон 9 - Број деце обухваћене старатељском заштитом, 2015.

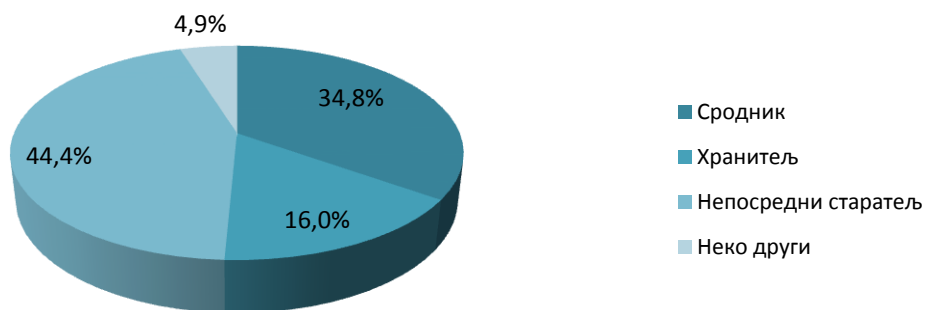
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 10 - Број новоевидентиране деце према разлозима примене старатељске заштите, 2015. (у %)

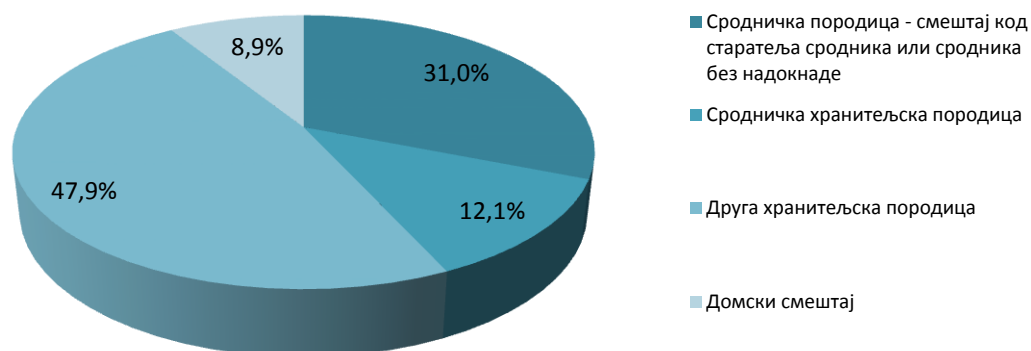
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 11 - Деца под старатељством према вршиоцу дужности старатеља, 2015. (у %)

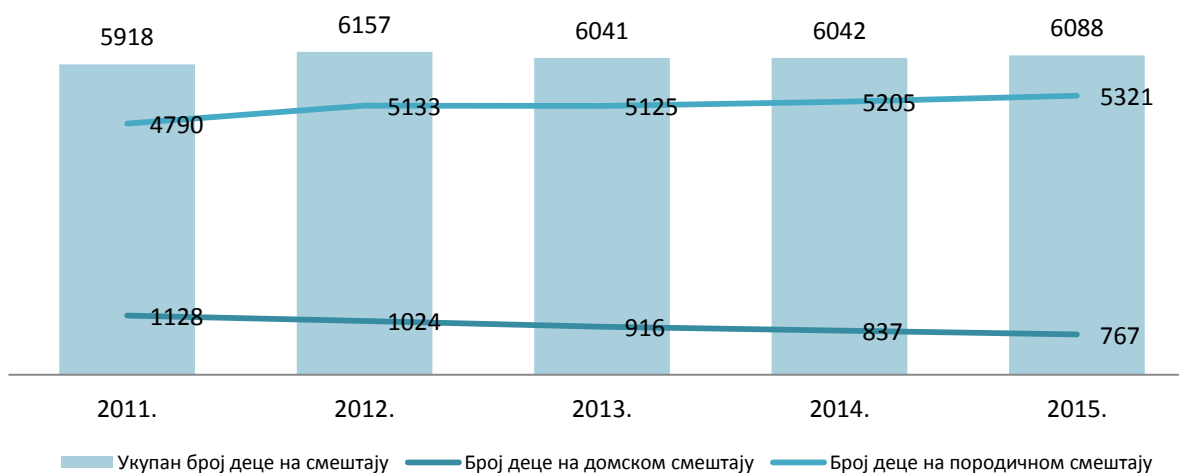
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 12 - Број деце под старатељством према врсти смештаја, 2015. (у %)

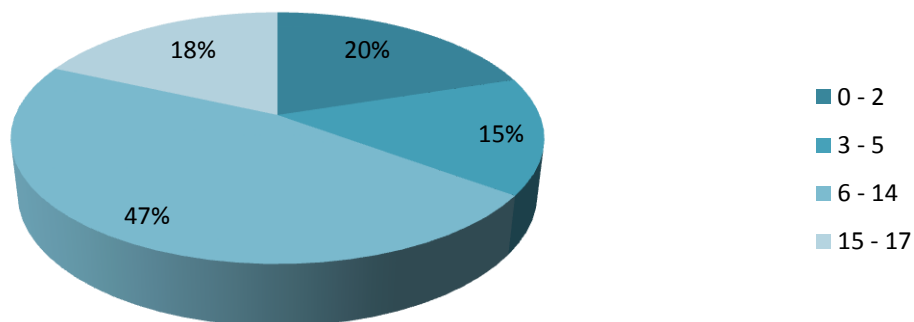
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 13 - Деца корисници домског и породичног смештаја, 2011 – 2015.

Извор: МРЗБСП

Графикон 14 – Деца издвојена из породице према старости, 2015. (у %)

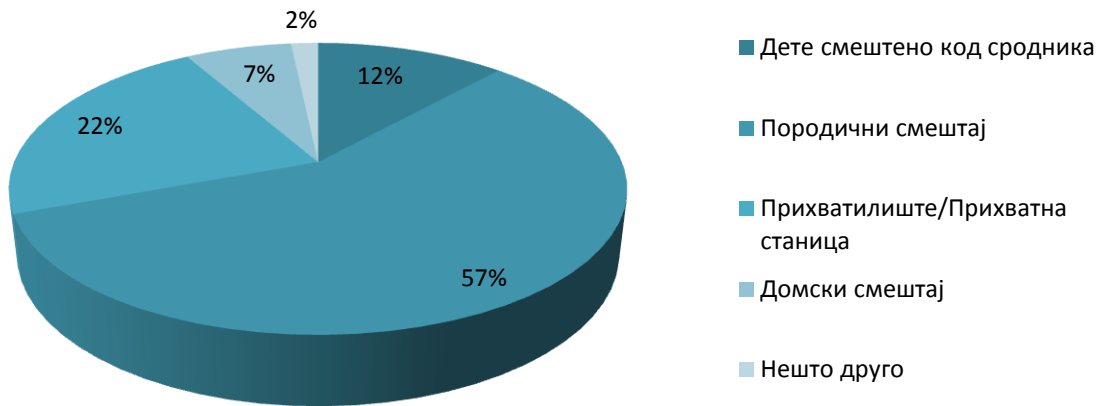
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 15 – Деца издвојена из породице према разлозима издвајања, 2015. (у %)

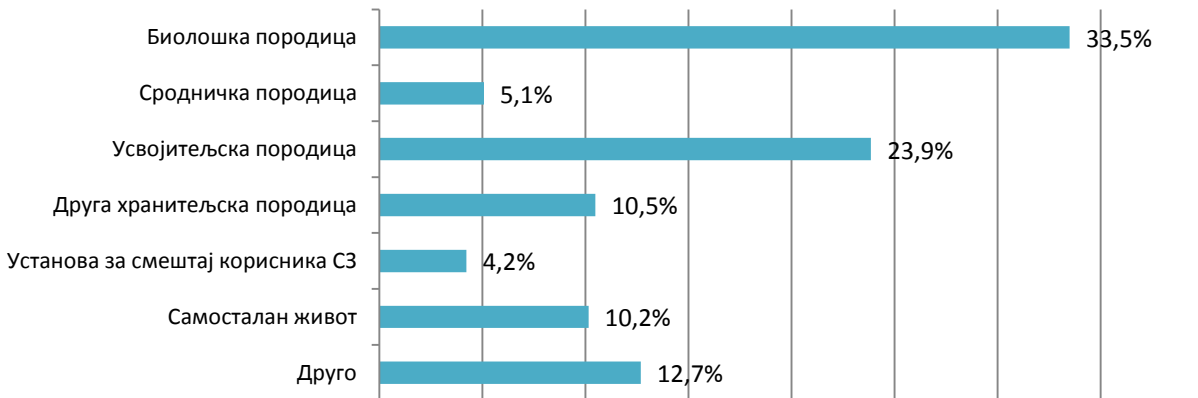
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 16 – Деца издвојена из породице према смештају након издвајања, 2015.

Извор: Извештај ЦСР

Графикон 17 – Престанак породичног смештаја деце према средини у коју деца одлазе, 2015. (у %)

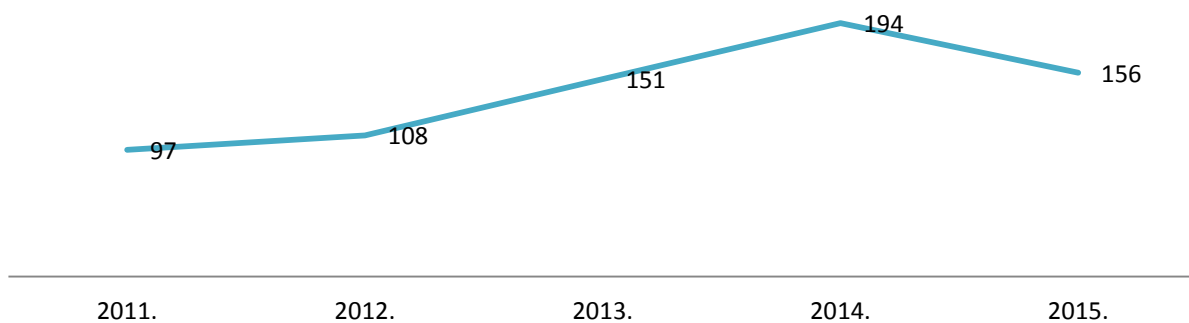
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 18 – Број деце према разлозима престанка домског смештаја у 2015. (у %)

Извор: Извештај установа за смештај

Графикон 19 – Број усвојене деце, 2011 – 2015.

Извор: МРЗБСП

Графикон 20 – Број усвојене деце према врсти усвојења, 2011 – 2015.

Извор: МРЗБСП

ДЕЦА ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Насиље у породици

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Насиље у породици је дефинисано Породичним законом, а одређено је и као кривично дело и регулисано Кривичним закоником.

Под насиљем у породици Породични закон подразумева следеће радње:

- *наношење или покушај наношења телесне повреде;*
- *изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу;*
- *присиљавање на сексуални однос;*
- *навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем;*
- *ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима;*
- *вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање;*

Деца жртве насиља и занемаривања

Према Закону о социјалној заштити и у складу са Општим протоколом о заштити деце од злостављања и занемаривања, деца жртве насиља и занемаривања су деца код које постоји опасност да ће постати жртве или ако јесу жртве злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације, односно ако су им физичко, психичко или емоционално благостање и развој угрожени деловањем или пропустима родитеља, старатеља или друге особе која се о њима непосредно стара.

Насиље у породици може да се испољава у различитим облицима:

1. **Физичко насиље:** *подразумева коришћење делова тела или оружја ради претње, казне, контролисања или повређивања друге особе. Врши се на различите начине и различитим средствима, а за последицу има лаку телесну повреду или у појединим случајевима и тежку телесну повреду. Оно обухвата: батине, повреде оштрим и тупим предметима, ударање, шутирање, дављење, бацање, наношење опекотина, гађање разним предметима, ломљење било ког дела тела, итд.*
2. **Психичко насиље:** *састоји се у озбиљној претњи да ће се напасти живот или тело члана породице. Претња треба да буде озбиљна и да изазове осећање угрожене сигурности. Психичко насиље се односи такође на застрашивање, констатно критиковање, потцењивање, различите оптужбе, емоционално уцењивање, стварање несигурности код жртве, вербално злостављање, узнемиравање, малтретирање итд.*
3. **Сексуално насиље:** *подразумева сваку повреду полне слободе и морала, сваки вид деградирања и понижавања на сексуалној основи, сваки вид присиљавања на сексуални однос и силовање. Оно представља коришћење присилних сексуалних радњи којима се доминира, манипулише, прети и повређује друга особа. Ову врсту насиља често прати и физичко и психичко насиље, а често се ти случајеви насиља врше истовремено.*

4. **Економско насиље:** подразумева одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде и примања, забрана члану да располаже својим и заједничким приходима, забрана члану да се запосли и оствари сопствене приходе, одузимање средстава за рад, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и др.
5. **Занемаривање:** подразумева запостављање дететових базичних физичких и психолошких потреба које може изазвати озбиљна оштећења здравља и развоја. Подразумева пропусте родитеља или старатеља да обезбеде адекватну храну, смештај и одећу, пропусте у заштити детета од физичких повреда или опасности, као и необезбеђивање одговарајуће медицинске неге или лечења. Занемаривање укључује и напуштање детета.

Преглед најважнијих запажања:

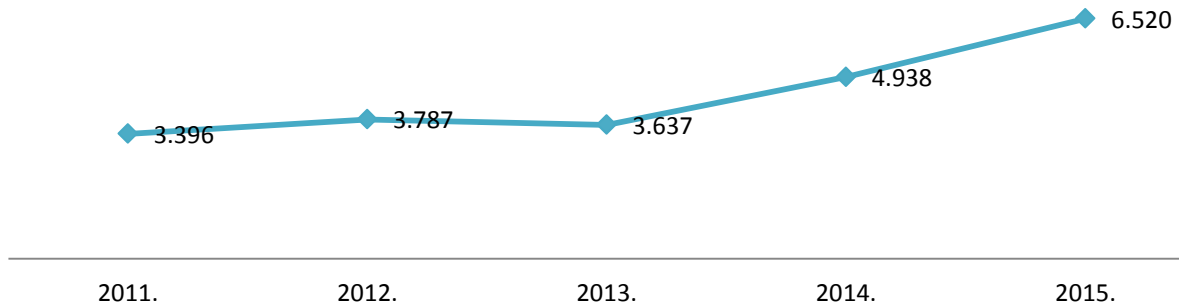
- Број пријава насиља над децом евидентираних у току 2015. године износио је 6.520 (Графикон 21). У периоду од 2011 – 2015. године присутан је тренд повећања пријава насиља у свим старосним категоријама, док је број пријава насиља над децом у 2015. години порастао за 92% у односу на 2011. годину. Повећање пријављивања насиља је последица различитих околности: ангажованијег приступа проблему насиља према деци и насиља у породици од стране полиције, у 2015. години пријаве упућене ЦСР-у од стране полиције чиниле 51% свих пријава насиља; активнијег приступа проблему насиља актера у локалним заједницама као последица потписаних Споразума о сарадњи актера на локалу, и промењене методологије стручног рада у самим ЦСР.
- Према пријавама насиља у 2015. години, 98% породица у којима се врши насиље над децом су биолошке породице. Насиље у усвојитељским породицама је на истом нивоу као и претходних година (једна породица), док је у хранитељским породицама забележено 12 случајева насиља, што је мање него у претходном извештајном периоду. Евидентирано и 95 других врста породица⁴, што је такође на нивоу претходних година.
- Према врстама насиља у 2015. години, највише пријава насиља поднето је услед случајева занемаривања деце (Графикон 22), укупно 2.890 пријава. Друге пријаве према врстама насиља су: 1.772 пријаве за физичко насиље над децом, 1.501 пријава за психичко насиље, 115 пријава за сексуално насиље и 45 пријава за економско насиље. ЦСР су забележили и 197 пријава за друге облике насиља над децом.
- С обзиром на тренд пораста укупног броја пријава насиља над децом у периоду 2011 - 2015. од 92%, тренд повећања је забележен код свих врста насиља над децом (Графикон 23). Највећи пораст је забележен у случајевима пријава за физичко насиље над децом и пријавама за занемаривање деце, те је тако у 2015. години евидентирано 111% више пријављених случајева физичког насиља, односно 104% више пријава занемаривања деце.
- Према полној структури деце жртава насиља, удео девојчица и дечака према подацима за 2015. годину је готово изједначен у свим врстама насиља, изузев код сексуалног

⁴ „Друге породице“ могу бити сродничке или старатељске породице.

насиља, где је доминантан удео девојчица, које чине 83% жртава овог вида насиља (Графикони 24, 25, 26 и 27).

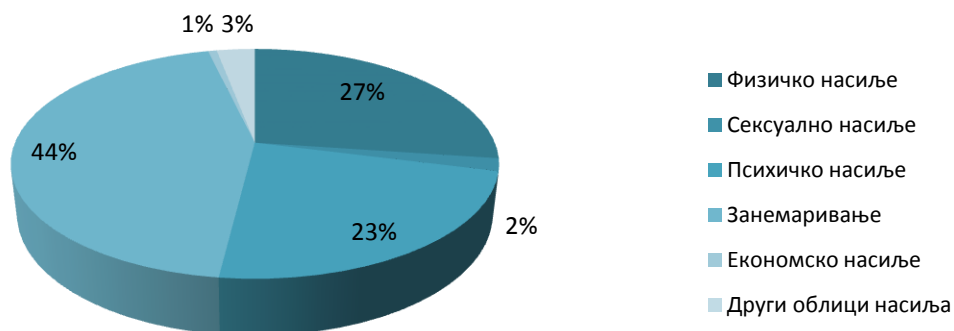
- У 2015. години ЦСР су предузимали низ поступака за заштиту деце у случајевима насиља у породици. У највећем броју су предузимане мере и интервенције из домена рада ЦСР, односно водитеља случаја, а у 10% случајева је ЦСР одреаговао покретањем судских поступака против починилаца (Графикон 28). У 2015. је због насиља у породици из породице издвојено 338 деце, а 372 случајева су издвојени и родитељи и деца (у прихватилиште, сигурне куће или друге породице).
- Број поступака за заштиту деце жртава насиља у породици које је центар за социјални рад покренуо по службеној дужности пред судом у 2015. години је 720, што је незнатно мање од броја поступака из претходног извештајног периода (Графикон 29). У структури поступака у периоду од 2011 – 2015. уочавају се два тренда, пораст броја поступака за потпуно лишавање родитељског права, који прати тренд смањења броја поступака за делимично лишавање родитељског права.

Графикон 21 - Број пријава насиља над децом на евиденцији ЦСР, 2011 – 2015.

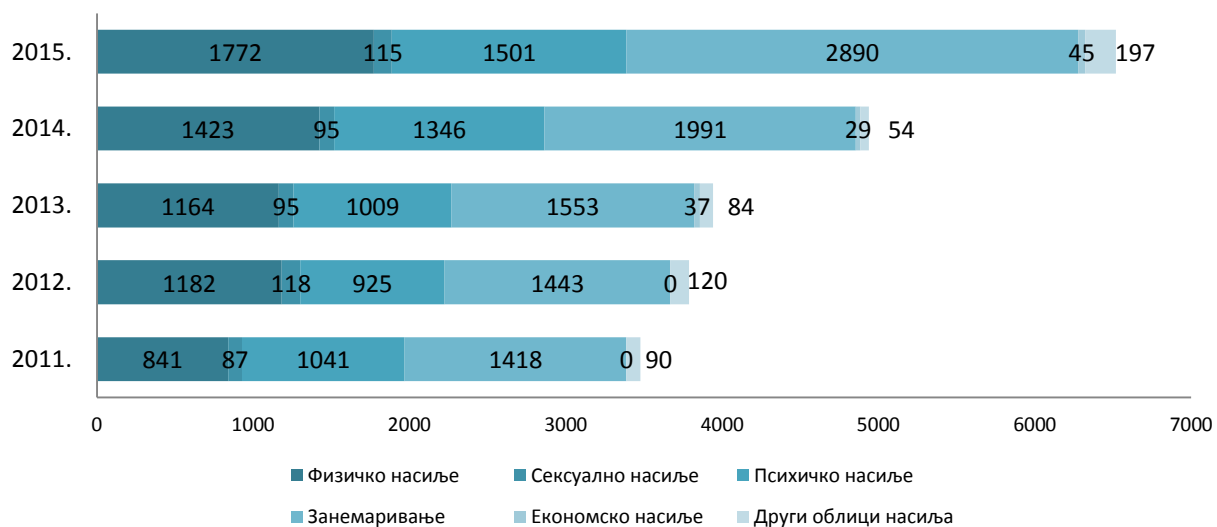
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 22 – Структура насиља над децом према пријавама насиља поднетих ЦСР у 2015. (у %)

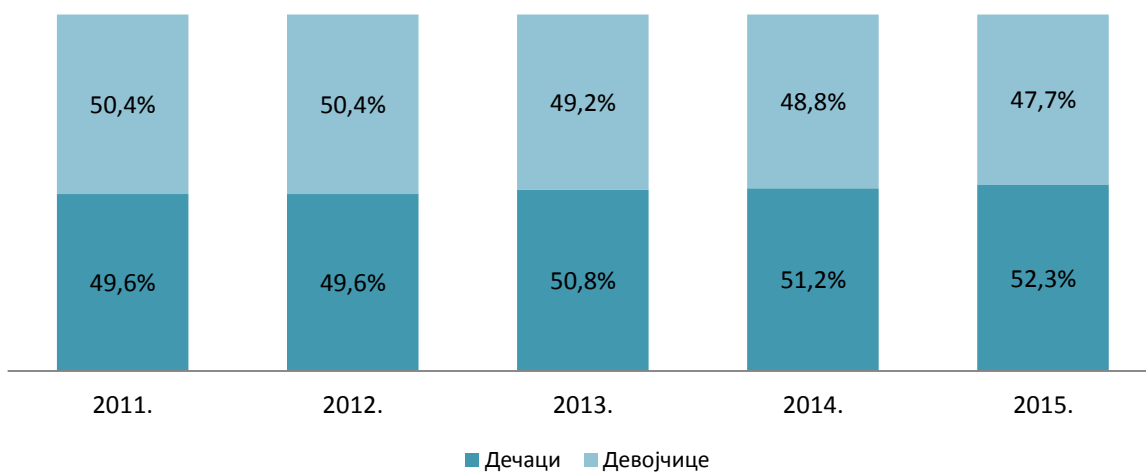
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 23 – Структура пријава насиља над децом према врстама насиља поднетих ЦСР, 2011 -2015.

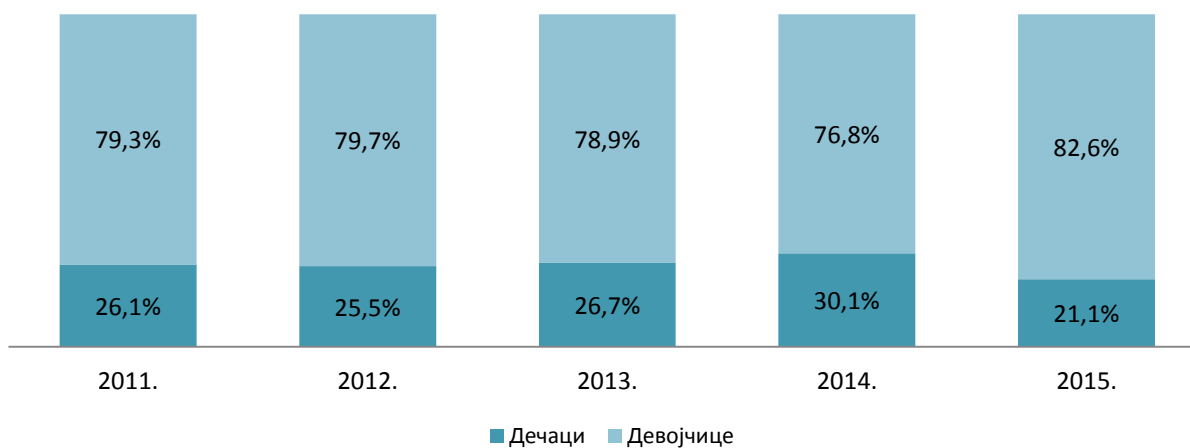
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 24 – Пријаве физичког насиља над децом према полу, 2011 – 2015. (у %)

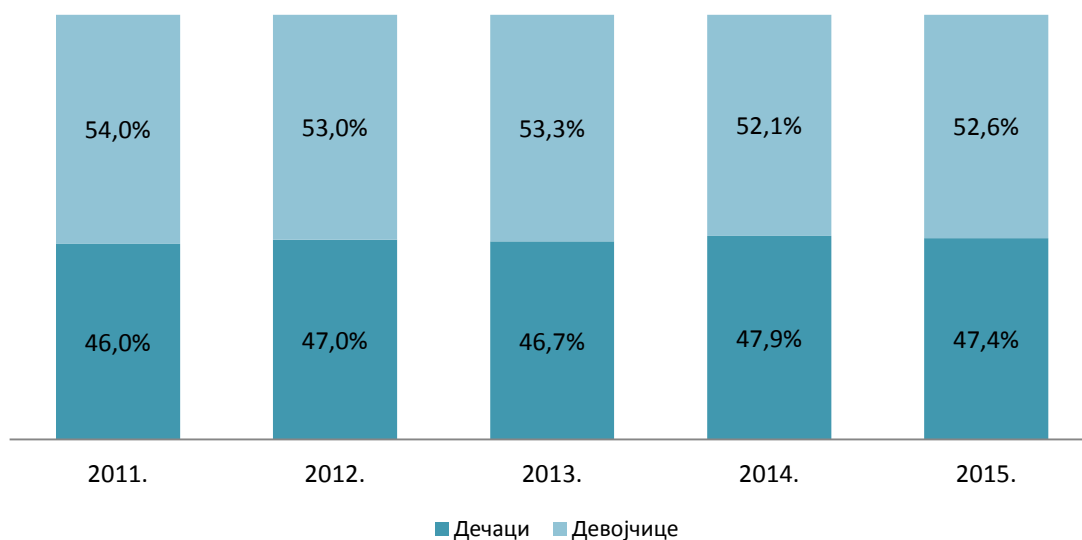
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 25 - Пријаве сексуалног насиља над децом према полу, 2011 – 2015. (у %)

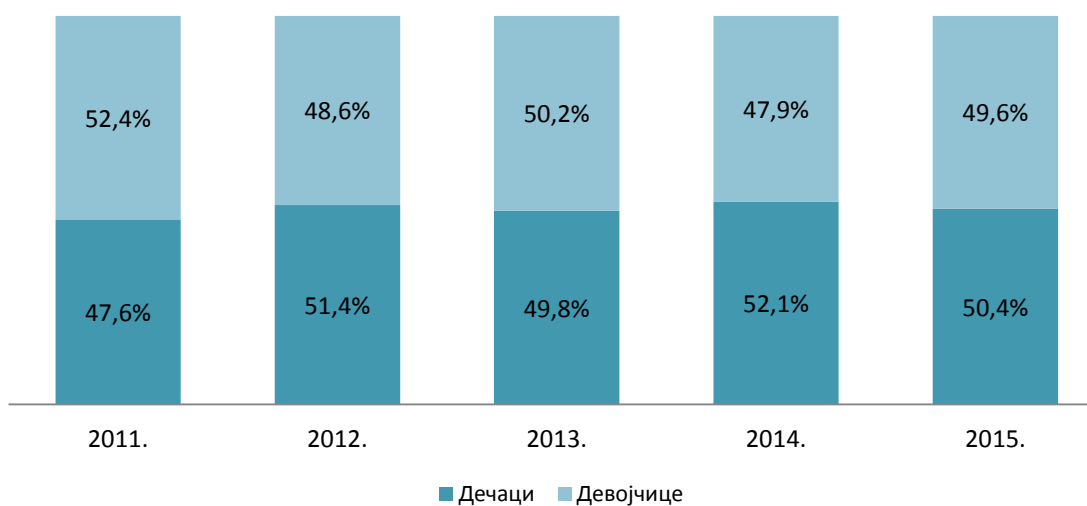
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 26 - Пријаве психичког насиља над децом према полу деце, 2011 – 2015. (у %)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 27 – Пријаве занемаривања деце према полу деце, 2011 – 2015. (у %)

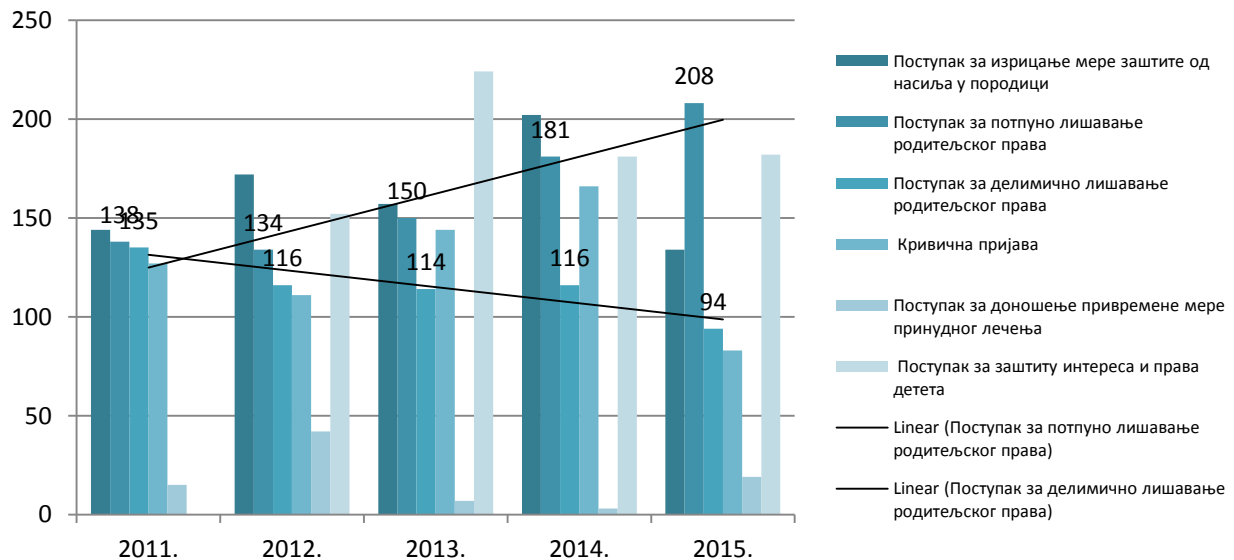
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 28 - Поступци које је ЦСР предузео за заштиту деце жртава насиља, 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 29 - Поступци које је ЦСР покренуо пред судом за заштиту деце жртава насиља, 2011 – 2015.

Извор: Извештаји Ц

ДЕЦА СА ПРОБЛЕМИМА У ПОНАШАЊУ

Релевантни законски оквир не препознаје формулацију „деца са проблемима у понашању“, али се термин може поистоветити са корисничком групом формулисаној у Закону о социјалној заштити која обухвата децу која чине кривична дела или прекршаје, у сукобу са родитељима, старатељем и заједницом те ако својим понашањем угрожавају себе и околину.

Проблеми у понашању деце се најчешће перцепирају као понашања која доводе до сукоба деце и младих са социјалном средином, друштвеним и законским нормама. Она укључују антисоцијално понашање, делинквенцију и поремећаје понашања. Термином се обухвата кршење друштвених норми понашања, укључујући пркосно и изразито непослушно понашање деце, бежање из куће, школе и др.

Деца и млади у сукобу са законом се односи на децу и младе који су у контакту са кривичноправним системом због сумње, оптужбе или осуде да су починила кривично дело.

*Малолетничка делинквенција подразумева кршење законских норми. Малолетничка делинквенција се односи на чињење кривичних дела од стране малолетног лица, који је, по нашем закону, **особа од 14 до 18 година живота**. Васпитне мере које суд може изрећи су:*

- *Мере упозорења и усмеравања: судски укор и посебне обавезе,*
- *Мере појачаног надзора: појачан надзор од стране родитеља, усвојитеља или старатеља, појачан надзор у другој породици, појачан надзор од стране органа старатељства, појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника,*
- *Заводске мере: упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно - поправни дом, упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.*

Деца која учествују у извршењу кривичних дела

Према Кривичном закону Републике Србије дететом се сматра лице које није навршило 14 година. Законом о малолетним починиоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, прописано је да се према лицу које у време извршења кривичног дела није навршило 14 година не могу изрећи кривичне санкције ни применити друге мере предвиђене законом.

Васпитни налог је посебна мера предвиђена Законом о малолетницима која нема карактер кривичне санкције, чија је сврха непокретање кривичног поступка према малолетном учиниоцу кривичног дела или обустава поступка, са циљем да се васпитним налогом утиче на правилан развој малолетника и јачање његове личне одговорности и превенира даље чињење кривичних дела. Васпитни налози су:

- *Поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела,*
- *Редовно похађање школе или редовно одлажење на посао,*
- *Укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја,*
- *Подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога,*

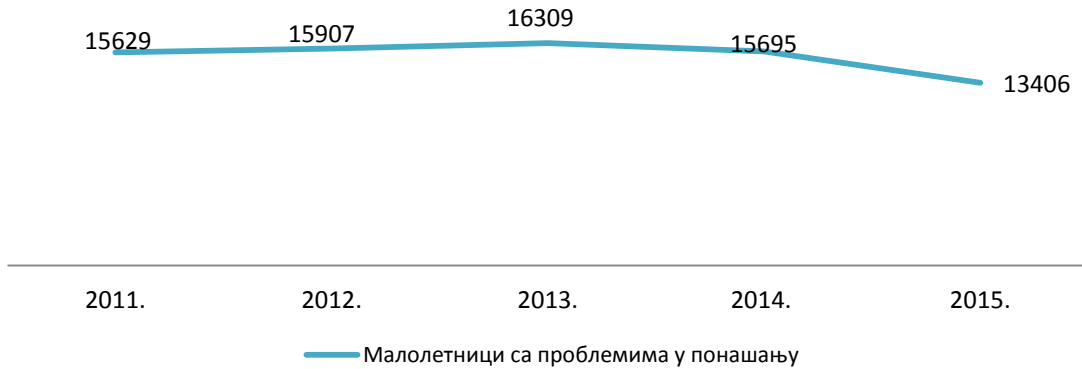
- *Укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.*

Преглед најважнијих запажања:

- Према подацима ЦСР, током 2015. године евидентирано је укупно 13.406 деце са проблемима у понашању (Графикон 30). Овај број укључује 10.492 кривично одговорних малолетника и 2.914 деце са проблемима у понашању која нису кривично одговорна. У периоду од 2011. до 2013. године број деце са проблемима понашању расте, да би се у другој половини петогодишњег периода, од 2013 – 2015. број ове деце смањио за 18% те у 2015. години био најнижи први пут у последњих пет година.
- У 2015. години укупно је изречен 773 васпитни налог. У периоду од 2011 – 2015. указују на тренд пораста примене диверзионих мера и поступака према малолетним починиоцима кривичних дела (Графикон 31).
- Када је реч о појединачним васпитним налозима, и даље је најзаступљеније укључивање у хуманитарни рад са 41%, затим поравнање са оштећеним са 32% и на крају редовно похађање школе са 17%. Преостала два васпитна налога, саветодавни рад и испитивање и одвикавање од злоупотребе психоактивних супстанци, изречена су у далеко мањем броју случајева, што је директно условљено тешкоћама у реализацији ових васпитних налога, а не реалним потребама малолетника за овом врстом услуга.
- Број изречених васпитних мера према малолетницима у 2015. години је 2.831. У структури васпитних мера, мере појачаног надзора износе 56%, васпитне мере посебне обавезе чине 37%, заводске васпитне мере 6%, а васпитне мере безбедности 1% (Графикон 32). У периоду од 2013 – 2015. уочава се пораст примене мера посебне обавезе.
- Укупан број малолетника са изреченом васпитном мером посебне обавезе у 2015. години износи 1.063 (Графикон 33). Као и у претходној години, најзаступљенија је посебна обавеза која се односи на хуманитарни рад и редовно похађање школе (Графикон 34), али је за овај извештајни период карактеристично да се значајније примењивала и посебна обавеза укључивања у појединачни или групни третман, што раније није био случај.
- У 2015. години изречено је 1.577 васпитних мера појачаног надзора (Графикон 35). Удео мере појачаног надзора од стране органа старатељства у односу на укупан број ових мера је 56% (Графикон 36). Број примењених мера појачаног надзора је генерално у паду.

- Учешће заводских васпитних мера је у благом опадању у претходне три године (Графикон 37). У односу на све изречене васпитне мере, удео заводских васпитних мера је у 2015. години износио 6%.
- Међу изреченим васпитним мерама, континуирано је најзаступљеније упућивање у васпитно-поправни дом, које чини 55% свих изречених заводских мера (Графикон 38).
- У установама за васпитање деце и омладине доминирају дечаци, који у 2015. години чине 89,3% смештених корисника. Број девојчица у овим установама је у константном опадању. У 2011. години удео девојчица у укупном броју смештених корисника износио је 25%, а 2015. године девојчице су чиниле 11% свих корисника установа за васпитање деце и омладине (Графикон 39).
- У установама за васпитање деце и омладине, према старосној структури, најзаступљенија је узрасна група од 14 до 17 година чији удео износи 49,5%. Од априла 2011. године и ступања на снагу Закона о социјалној заштити, делатност установа за васпитање је опредељена на реализацију васпитних мера, што значи да за децу до 14 година старости не постоји законски основ за упућивање у установу за васпитање. Ипак, на смештају у установама за васпитање деце и омладине је у 2015. години, удео деце до 14 година износио 15,7% (Графикон 40).
- Према дужини боравка, у 2015. години, највећи број, односно 41,3% корисника, борави у установи између једне и две године, док чак 10,7% корисника борави између три и четири године. Преко пет година боравило је 1,7% деце (Графикон 41).
- Удео корисника у установама за васпитање деце и омладине који су смештени по одлуци суда у 2015. години је 49%, а удео корисника који су смештени по решењу органа старатељства 51% (Графикон 42).
- Број пријављених кривичних дела извршених од стране лица млађих од 14 година у 2015. години је према подацима ЦСР износио 1.064 (Графикон 43). Овај број је релативно константан у периоду од последњих неколико година, али је број деце млађе од 14 година која су починила кривична дела у сталном порасту. У 2015. години је укупно 980 деце млађе од 14 починило кривично дело, што представља повећање од 61% у односу на 2011. годину, што упућује на сложеност проблема поремећаја у понашању код деце млађе од 14 година.

Графикон 30 - Деца са проблемима у понашању на евиденцији ЦСР, 2011 – 2015.

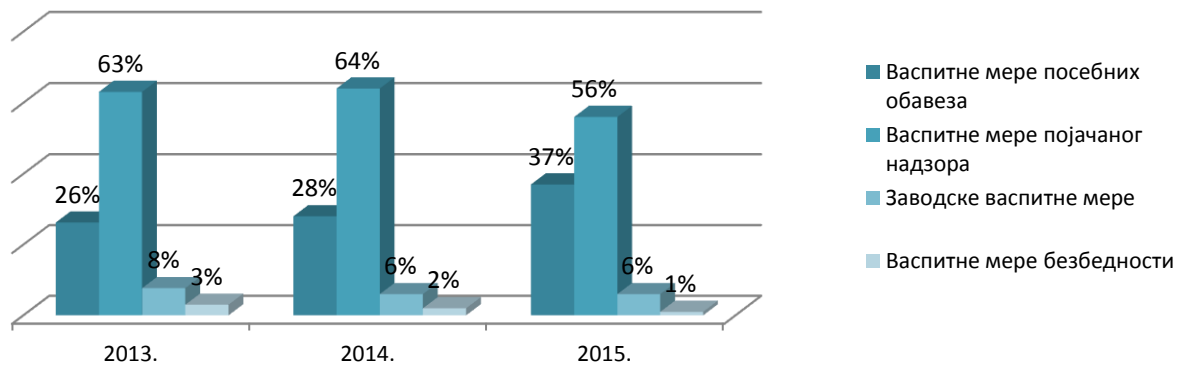
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 31 - Број изречених васпитних налога према евиденцији ЦРС, 2011 – 2015.

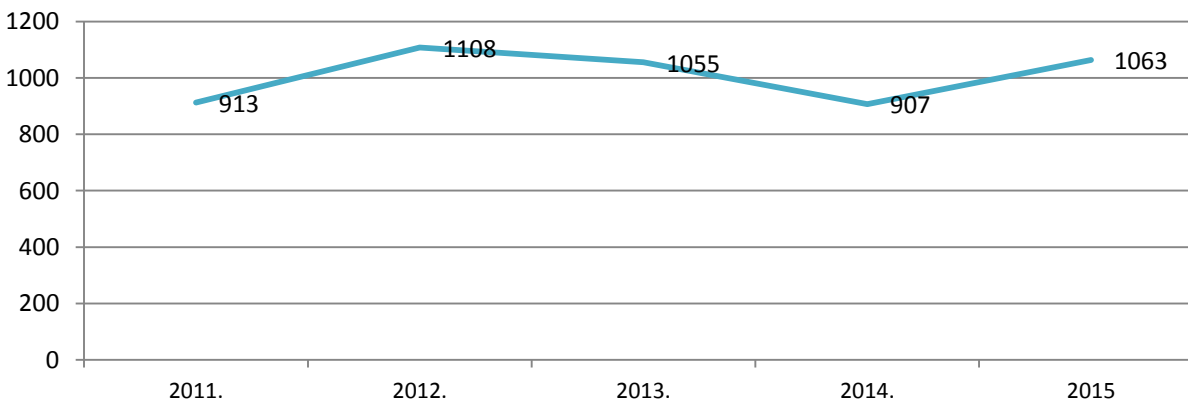
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 32 - Структура изречених васпитних мера према малолетницима, 2013 - 2015. (у %)

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 33 - Број малолетника са изреченом мером посебне обавезе од стране суда према евиденцији ЦСР, 2011 – 2015.

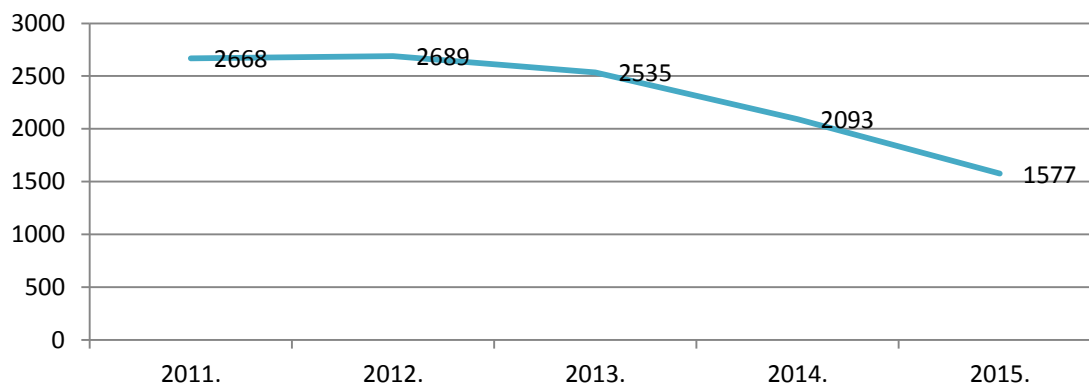
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 34 - Структура изречених васпитних мера према малолетницима према врсти мера, 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 35 - Изречене васпитне мере појачаног надзора на евиденцији ЦСР, 2011 - 2015.

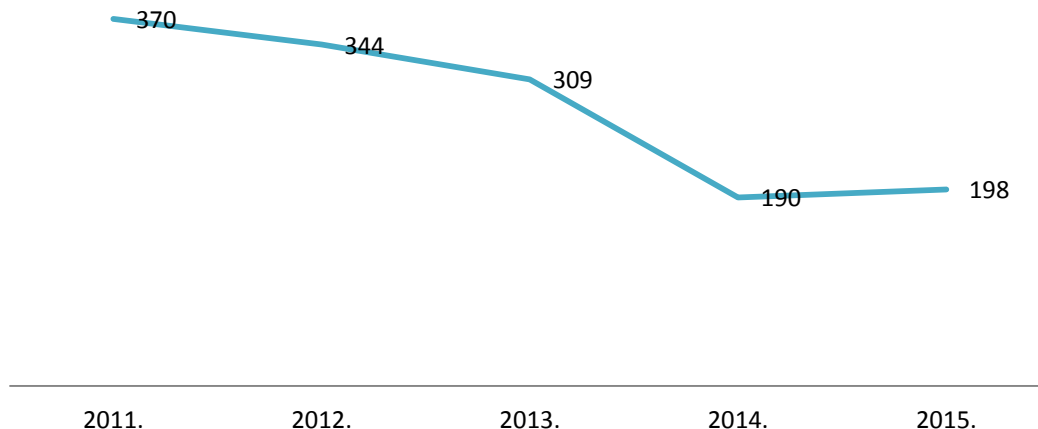
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 36 - Васпитне мере појачаног надзора на евиденцији ЦСР према врстама појачаног надзора, 2011 – 2015.

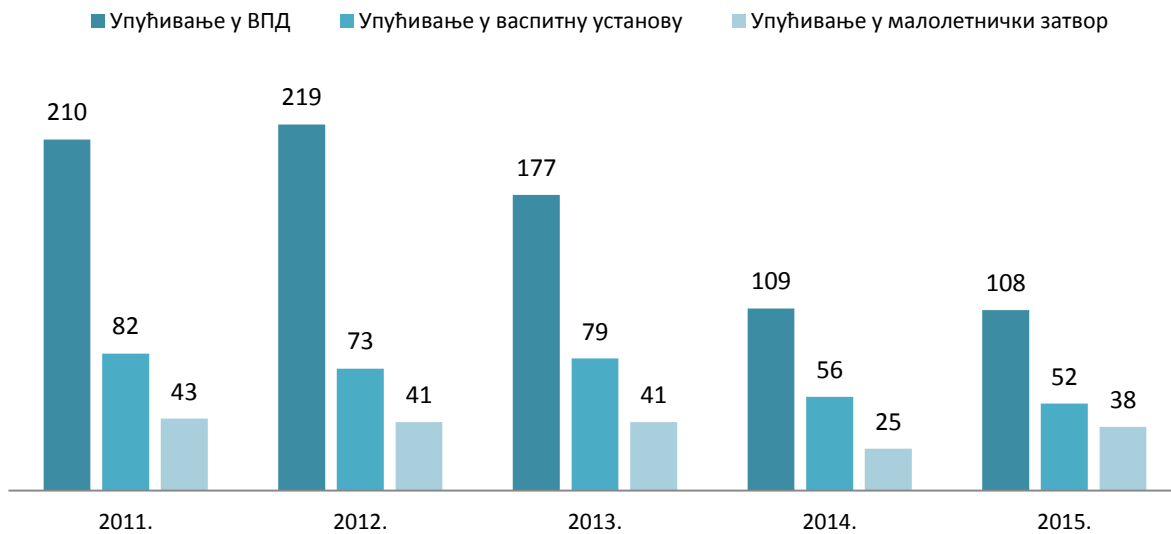
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 37 - Број изречених заводских васпитних мера према евиденцији ЦСР, 2011 – 2015.

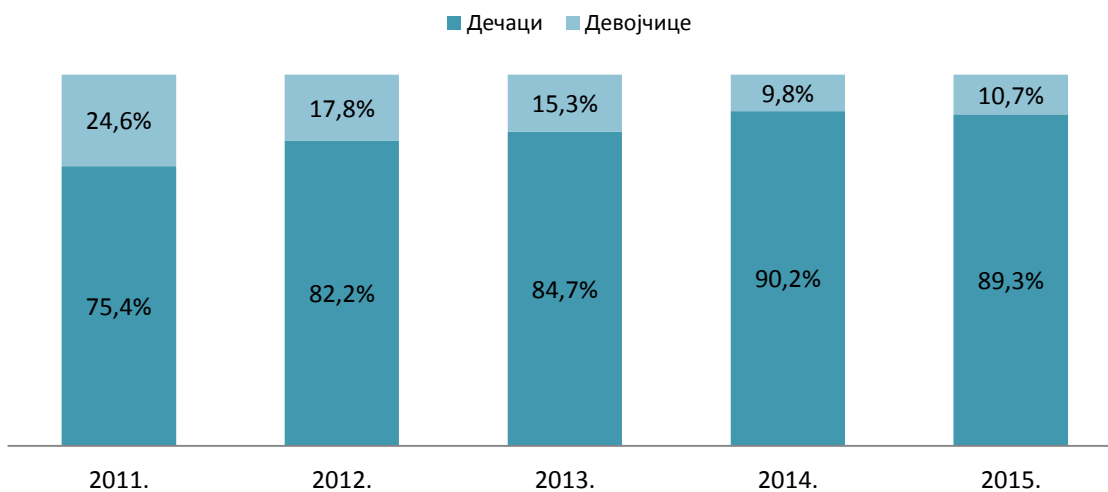
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 38 - Број изречених заводских васпитних мера према евиденцији ЦСР, 2011 – 2015.

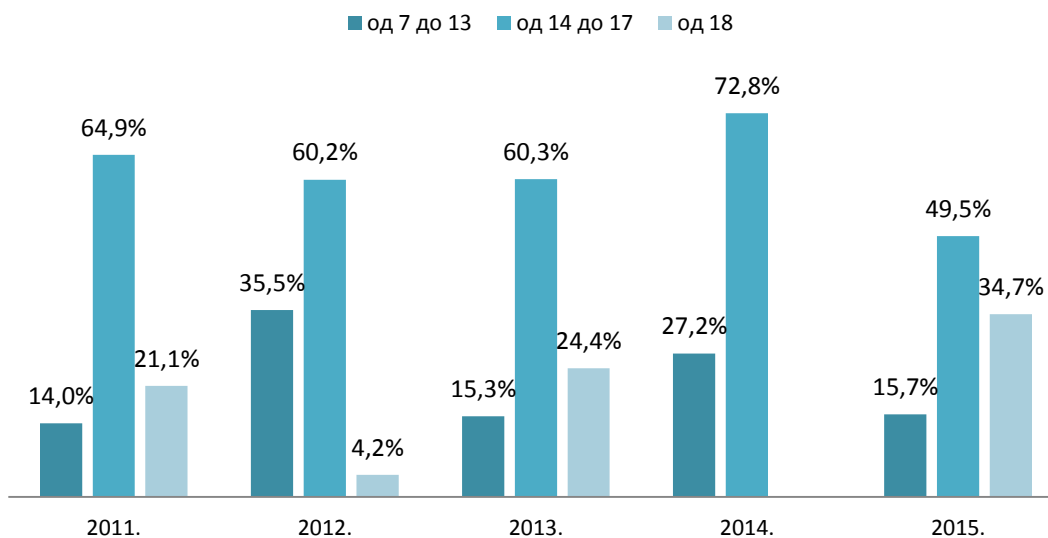
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 39 - Корисници смештаја у установама за васпитање деце и младих према полу, 2011 – 2015. (у%)

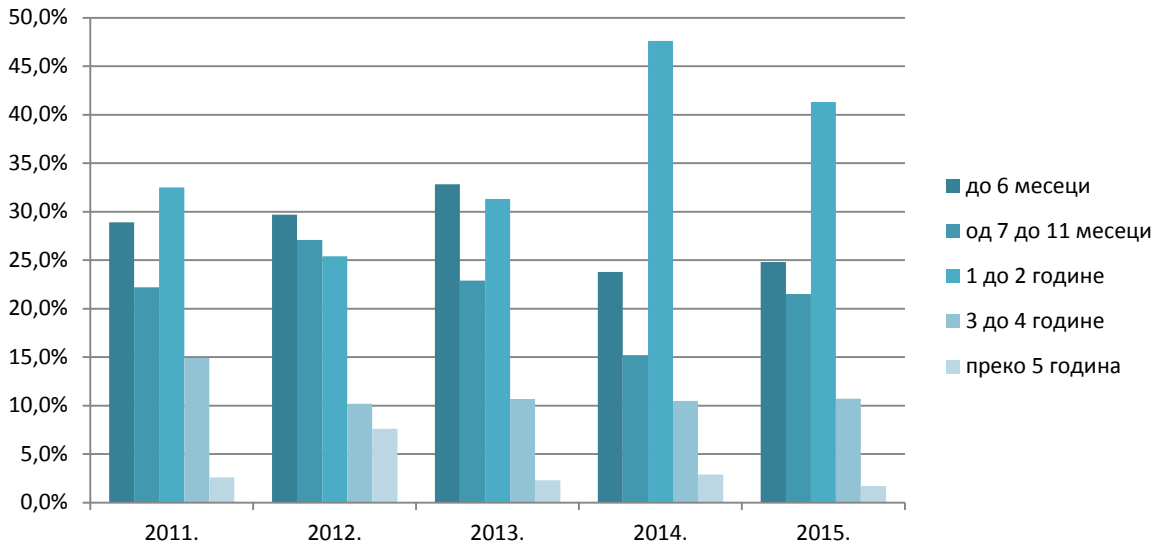
Извор: Установе за васпитање деце и младих

Графикон 40 - Корисници смештаја у установама за васпитање деце и младих према узрасту, 2011 – 2015. (у %)

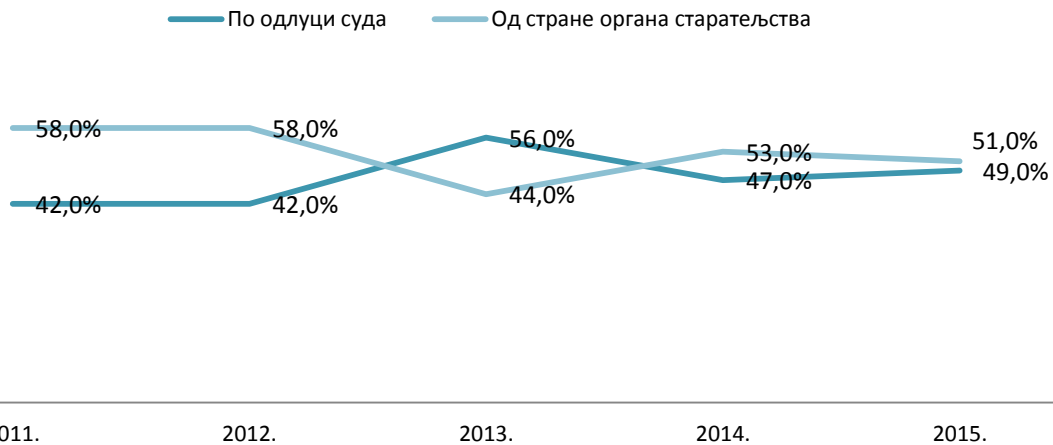
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 41 - Корисници смештаја у установама за васпитање деце и младих према дужини боравка, 2011 – 2015. (у %)

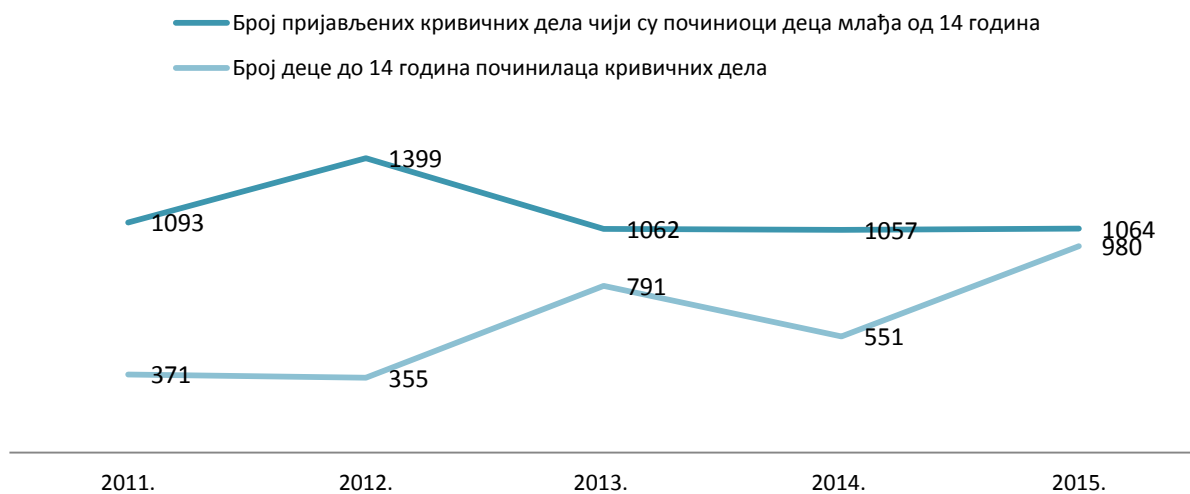
Извор: Установе за васпитање деце и младих

Графикон 42 - Корисници према начину упућивања у установе за васпитање деце и младих, 2011 – 2015. (у %)

Извор: Установе за васпитање деце и младих

Графикон 43 – Број пријављених кривичних дела чији су починиоци деца млађа од 14 година и број деце починилаца кривичних дела млађе од 14 година, 2011 – 2015.

Извор: Извештаји ЦСР

ДЕЦА ИЗ ПОРОДИЦА У КРИЗИ

Деца чији се родитељи споре око вршења родитељског права

Закон о социјалној заштити препознаје групу деце чији се родитељи споре око вршења родитељског права, односно деце чији су:

- 1) родитељи у поступку развода брака, односно у спору око вршења родитељског права*
- 2) родитељи након развода брака споре око регулисања личних односа детета са родитељем са којим не живи,*
- 3) родитељи споре око издржавања.*

Лишавање родитељског права

Према Породичном закону родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права. До потпуног лишења родитељског права долази када родитељ злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права. До делимичног лишења родитељског права долази уколико родитељ несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права.

Надзор над вршењем родитељског права

Превентивни надзор над вршењем родитељског права обавља орган сатартелства када доноси одлуке којима омогућава родитељима да врше родитељско право у циљу заштите интереса детета.

Корективни надзор над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када је интерес детета у билошкој породици угрожен, а процењује се да постоји капацитет породице да се постигне позитивна промена и унапреде родитељске компетенције, односно да се одговори на потребе детета на примеренији начин.

Мере корективног надзора су:

- *Упозорење родитељима на недостатке у вршењу родитељских права*
- *Упућивање родитеља на разговор у породично саветовалиште или у установу специјализовану за посредовање у породичним односима*
- *Захтев родитељима да положе рачун о управљању имовином детета.*

Саветодавно - терапијске и социо - едукативне услуге пружају се као вид помоћи појединцима и породицама који су у кризи ради унапређивања породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву.

Саветодавно усмеравање је активност стручног радника у ЦСР која се у оквиру редовног рада са корисником спроводи без упућивања на посебну услугу.

Преглед најважнијих запажања:

- Учешће деце која живе у биолошким породицама у односу на укупан број деце у систему социјалне заштите је 95%. Преосталих 5% чине деца без родитељског старања. У протекле три године није било значајнијих померања у односу на наведене податке.
- Укупан број деце из породица у којима се родитељи споре око вршења родитељског права у 2015. години износи 14% од укупног броја деце на евиденцији ЦСР (Графикон 44). Укупно 86% деце је из спорова родитеља који се у ЦСР окончавају проценом, а само 14% је оне деце код чијих родитеља је дошло до нагодбе, или имају споразум о вршењу родитељског права, или се спроводи мирење родитеља (Графикони 45).
- У односу на врсту поступака за заштиту права детета и даље доминира број поступака (мерено бројем налаза које суду доставља ЦСР) који се тичу вршења родитељског права са 68%, док је значајно мањи број поступака којим се регулишу лични односи детета и родитеља, и поступака који се тичу учешћа родитеља у издржавању детета (Графикон 46).
- Када се ради о броју деце из породица које су у различитим врстама кризног функционисања, у односу на које орган старатељства предузима поступке, услуге и мере, и даље је највећи број деце из породица где се родитељи споре око вршења родитељског права (Графикон 47), али је укупан број ове деце нешто мањи у односу на претходну годину. Смањен је број деце чији се родитељи споре око регулисања личних контаката и значајно мањи број деце у односу на чије родитеље је орган старатељства покренуо кривичне поступке (625 деце у 2014; 205 у 2015).
- У 2015. години ЦСР је покренуо 456 поступака за лишење родитељског права (Графикон 48).
- У 2015. години је донето 575 решења о мерама корективног надзора у односу на родитеље. Примена мере превентивног надзора је у благом порасту у односу на претходне три године и у 2015. години износи 1.415 (Графикон 49). У односу на укупан број мера корективног надзора „упозорење родитељима о недостацима у вршењу родитељског права“ доминира са 49%, односно јавља се у 282 случајева (Графикони 50).
- Када говоримо о интервенцијама које ЦСР предузима у циљу креирања позитивне промене у животу корисника, породице и појединца, саветодавно усмеравање се у 2015. години примењивало у 99.061 случаја. Највећи број усмеравања је у према лицима у стању социјалне потребе 64.441, а значајно мањи у помоћи за сређивање

брачних породичних односа 17.251, и помоћи у васпитању и развојним проблемима деце 17.369 (Графикон 51).

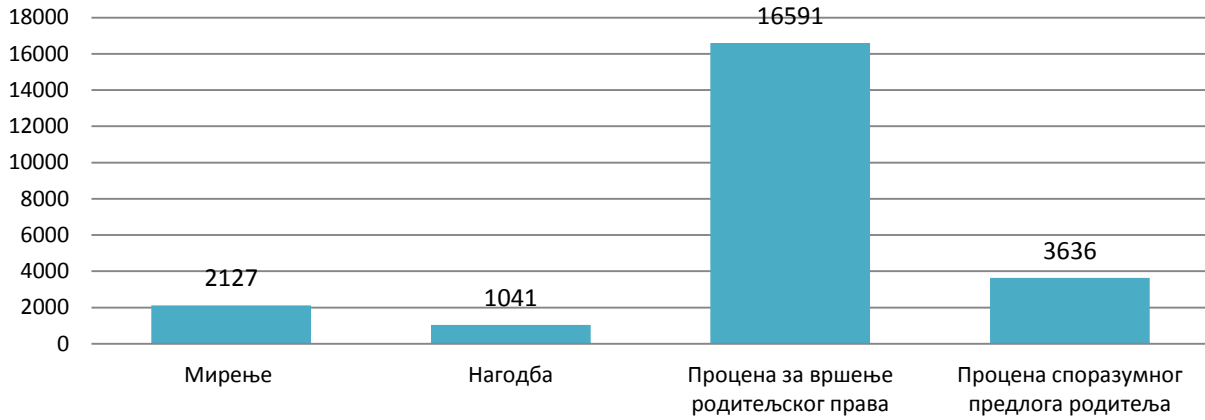
- Корисници из породица у кризи у 2015. години упућују се на саветодавне услуге ван ЦСР, или у посебној јединици ЦСР, и на породичну терапију, медијацију и друге саветодавне услуге. У 2015. години ЦСР је упутио укупно 11.771 корисника на коришћење ових услуга (Графикон 52). У односу на претходне три године, уочава се значајан пораст упућивања корисника на услуге породичне терапије па је у 2015. у односу на 2013. годину број корисника упућених на породичну терапију порастао за 125%.

Графикон 44 - Деца чији се родитељи споре око начина вршења родитељског права, 2011 – 2015.

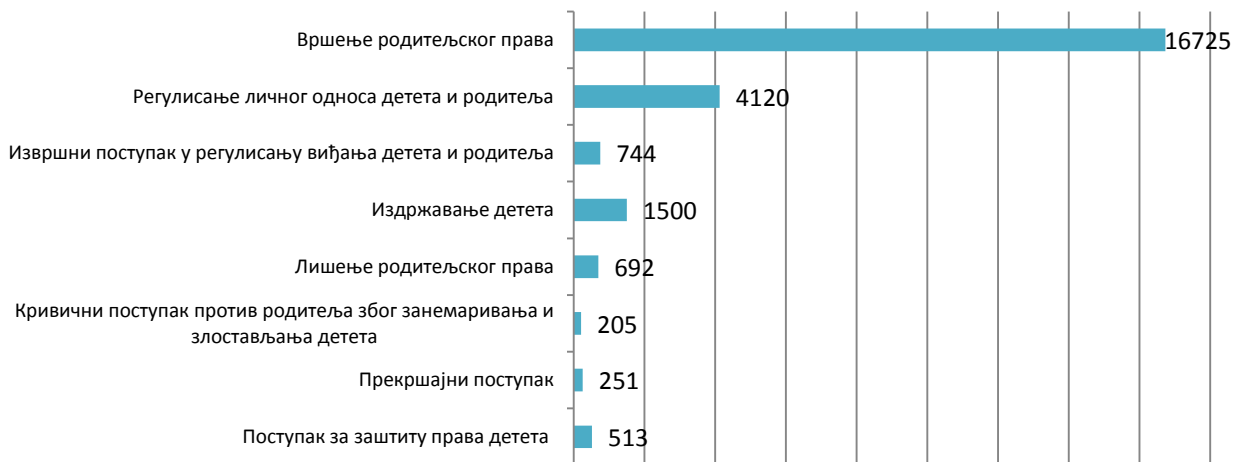
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 45 - Деца из породица према којима је ЦСР спроводио поступке за вршење родитељског права, 2015.

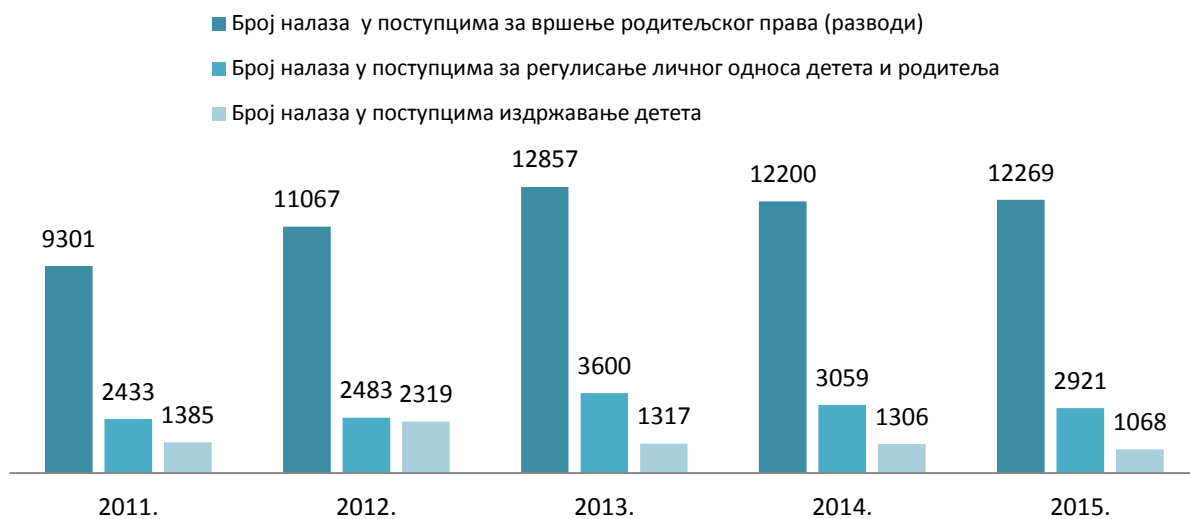
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 46 - Број деце у поступцима у којима је ЦСР на захтев суда одлучивао о заштити права детета, 2015.

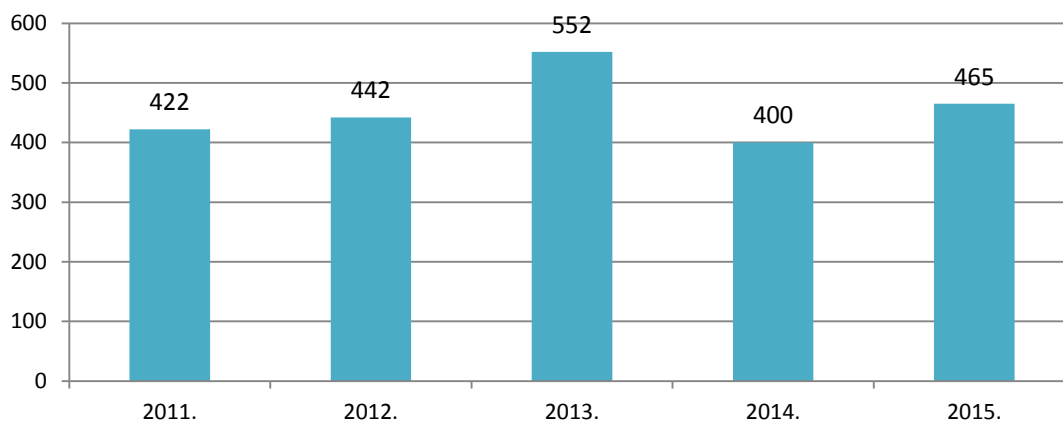
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 47 - Поступци – спорови за вршење родитељског права, 2011 – 2015.

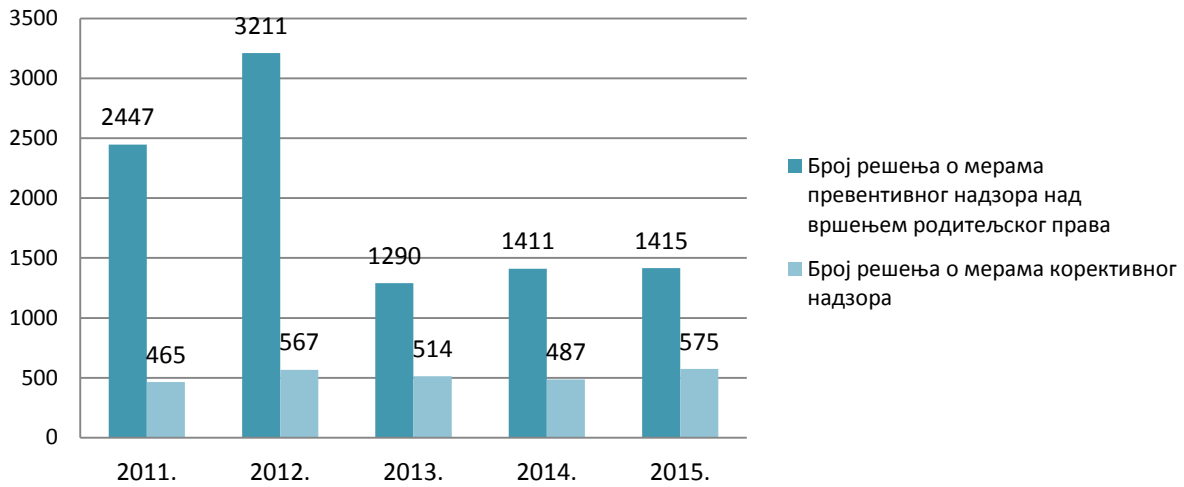
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 48 - Предлози за лишење родитељског права, 2015.

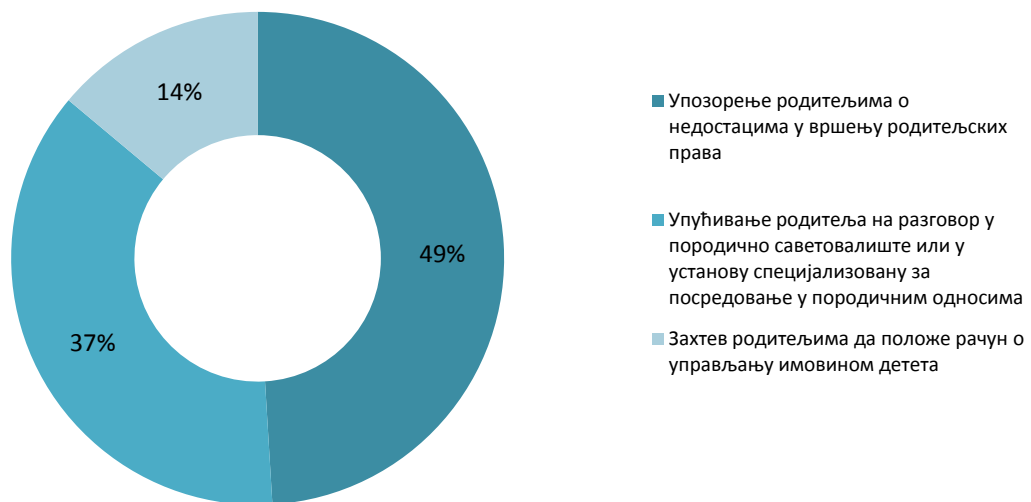
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 49 - Решења о мерама надзора над вршењем родитељског права, 2011 – 2015.

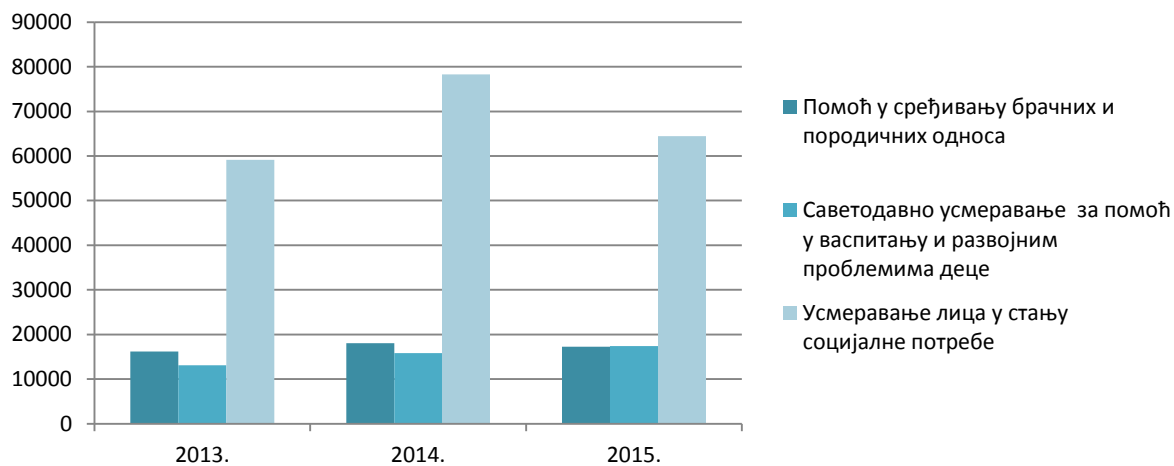
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 50 - Структура облика мера корективног надзора над вршењем родитељског права, 2015. (у %)

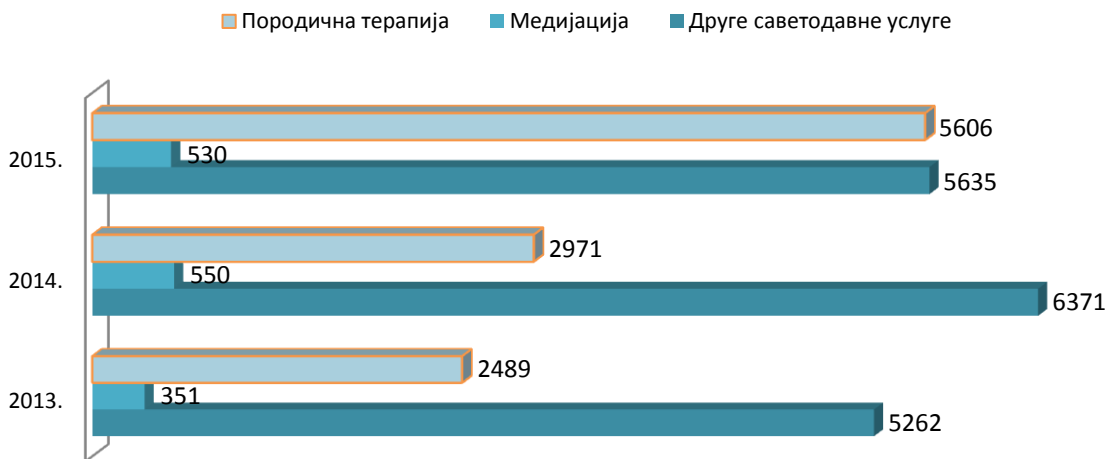
Извор: Извештај ЦСР

Графикон 51 - Саветодавно усмеравање према врстама, 2013 - 2015.

Извор: Извештај ЦСР

Графикон 52 - Структура упута ЦСР за коришћење саветодавно–терапијских и социо–едукативних услуга, 2013 - 2015.

Извор: Извештај ЦСР

ДЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ

Деца са сметњама у развоју, према Закону о социјалној заштити (члан 41), су корисници услуга социјалне заштите ако имају сметње у развоју (телесне, интелектуалне, менталне, сензорне, говорно-језичке, социо-емоционалне, вишеструке), а њихове потребе за негом и материјалном сигурношћу превазилазе могућности породице.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању, неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе (члан 92. Закона о социјалној заштити).

Право на посебну новчану накнаду има један од родитеља који није у радном односу, а који најмање 15 година непосредно негује своје дете које је остварило право на увећани додаток за помоћ и негу другог лица у смислу ст. 1 и 2 овог члана, у виду доживотног месечног новчаног примања у висини најниже пензије у осигурању запослених, кад наврши општи старосни услов за остваривање пензије према прописима о пензијском и инвалидском осигурању, ако није остварио право на пензију (члан 94. Закона о социјалној заштити).

Сагледавање положаја и потреба деце са сметњама у развоју у систему социјалне заштите отежано је непостојањем општеприхваћене дефиниције деце са сметњама у развоју, неуједначеним критеријумима у различитим системима и неадекватном евиденцијом као последицом ових недостатака.

*Деца са сметњама у развоју у систему социјалне заштите користе различите услуге (новчана социјална помоћ, једнократне новчане помоћи, спорови око вршења родитељског права, подршка деци са проблемима у понашању, подршка жртвама занемаривања и насиља, итд.). На основу постојеће евиденције о деци са сметњама у развоју унутар система социјалне заштите, **извештајем ће бити приказана деца са сметњама у развоју која остварују следећа права и услуге:***

- **додатак за туђу негу и помоћ, увећани додаток за туђу негу и помоћ и помоћ за оспособљавање за рад,**
- **услуге домског и породичног смештаја.**

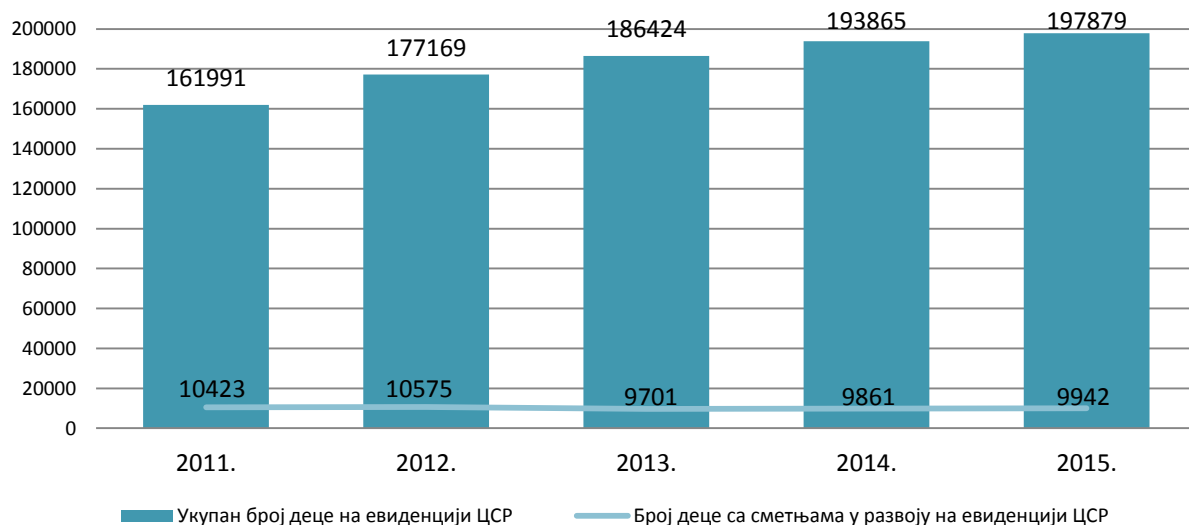
Преглед најважнијих запажања:

- У току 2015. године на евиденцији ЦСР је 9.942 дете са сметњама у развоју. Удео деце са сметњама у развоју у укупном броју деце на евиденцији ЦСР је 5%, што је на нивоу учешћа неколико претходних година (Графикон 53), иако се број деце са сметњама у 2015. повећао у номиналном износу.
- У полној структури деце са сметњама у развоју у 2015. години веће је учешће дечака са 58,6%, што је наставак тренда од 2011. године (Графикон 54).
- Према врсти сметње у развоју на евиденцији ЦСР у 2015. години доминирају деца са телесним 34,9%, а потом деца са вишеструким 21% и интелектуалним сметњама 19,6%

(Графикон 55). Најмање је учешће деце са первазивним развојним поремећајима (аутизам, Ретов, Аспергеров синдром и др.) са 5,8%. Овакав профил дистрибуције различитих облика сметњи код деце стабилан је од 2011. године.

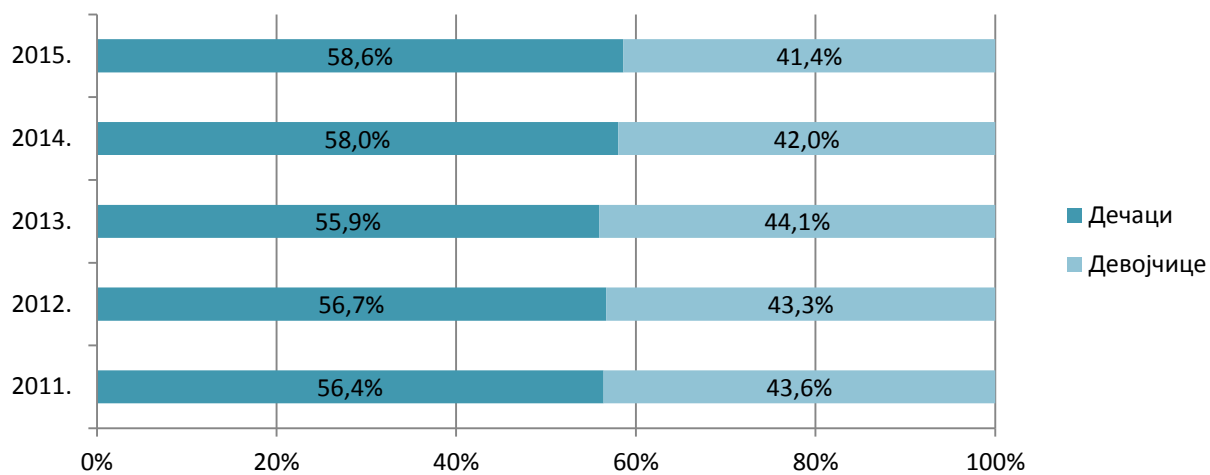
- У 2015. години је укупно 3.069 деце користило основни додатак за помоћ и негу другог лица (Графикон 56).
- Тренд раста броја деце која користе увећани додатак за негу и помоћ другог лица настављен је и у 2015. години (Графикон 57). У петогодишњем периоду, број деце која примају увећани додатак помоћ и негу порастао је за 16%.
- Тренд смањења броја деце са сметњама у развоју на резиденцијалном смештају у систему социјалне заштите је настављен и у 2015. години (Графикон 58). На дан 31.12.2015. на смештају у домовима за смештај је укупно 564 деце са сметњама у развоју. Међутим, удео деце са сметњама у развоју у укупном броју деце на домском смештају је и даље изразито висок и у 2015. години износи 77,3%. Неповољан тренд раста удела деце са сметњама у развоју на резиденцијалном смештају траје уназад неколико година: 2014 – 79,9%, 2013 - 78%, 2012 - 62,5%.
- Удео деце са сметњама у развоју на породичном смештају је континуирано низак. Према доступним подацима МРЗБСП у 2015. години укупно 762 деце на породичном смештају имало је развојне и здравствене сметње, односно 14,3%. Реч је о деци која су по основу здравствених, или развојних сметњи, остваривала права на основни и увећани додатак за помоћ и негу другог лица, и накнаду за издржавање детета.

Графикон 53 – Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР, 2011 – 2015.

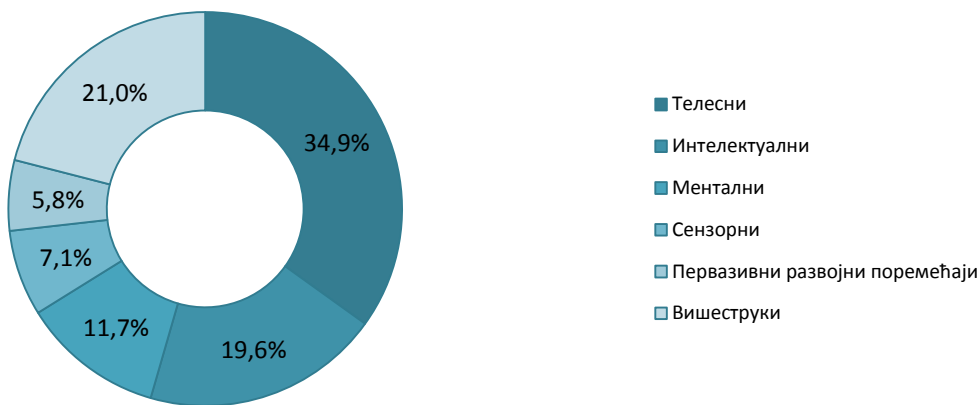
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 54 – Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР према полу, 2011 – 2015. (у %)

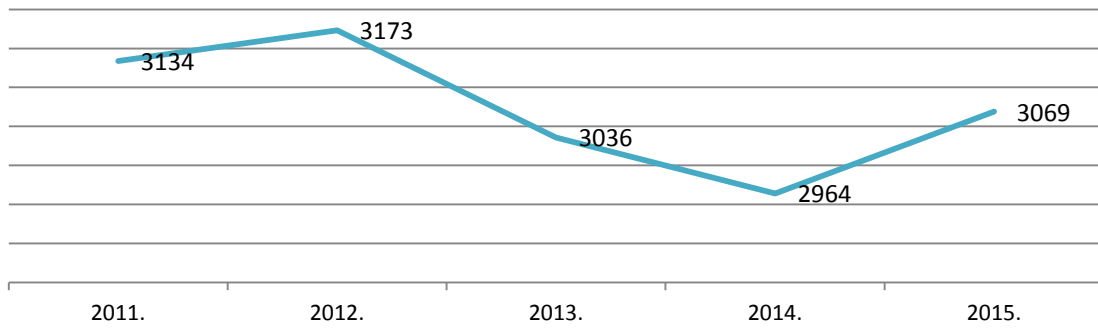
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 55 - Деца са сметњама у развоју на евиденцији ЦСР према врсти сметњи, 2015. (у %)

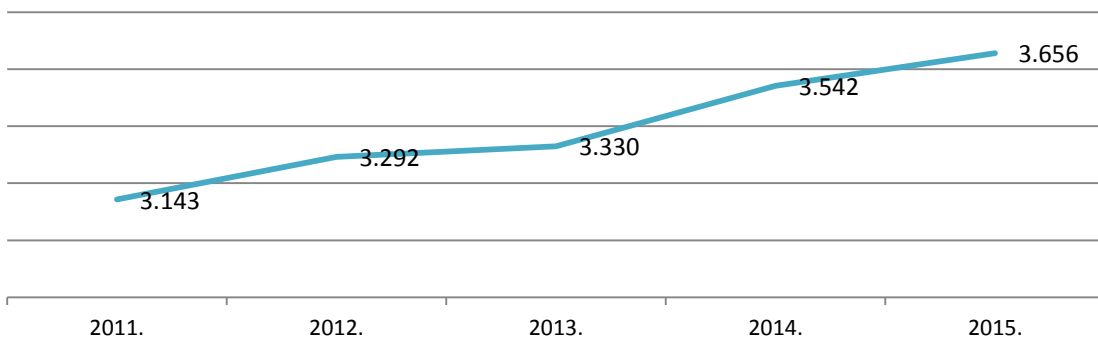
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 56 – Деца корисници основног додатка за помоћ и негу другог лица, 2011 – 2015.

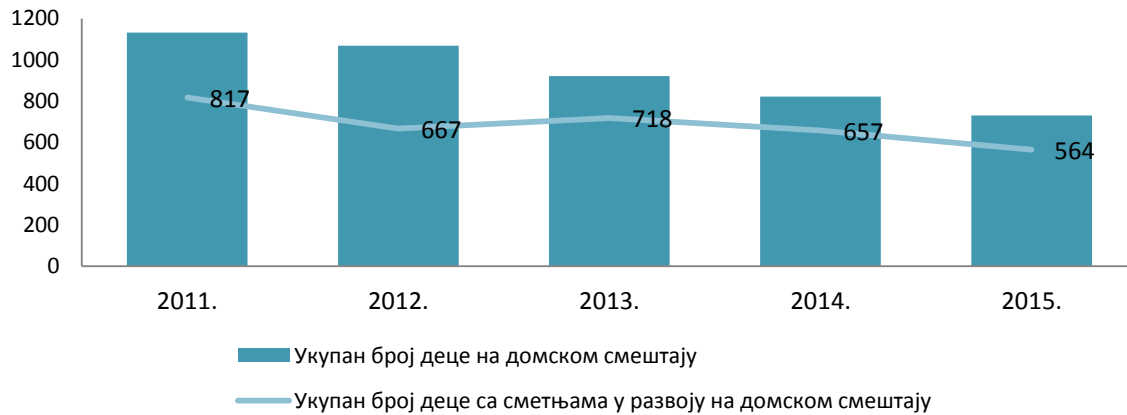
Извор: МРЗБСП

Графикон 57 – Деца корисници увећаног додатка за помоћ и негу другог лица, 2011 – 2015.

Извор: МРЗБСП

Графикон 58 – Деца са сметњама у развоју на домском смештају, 2011 – 2015.

Извор: Установе за смештај

Графикон 59 – Деца са сметњама у развоју на породичном смештају, 2011 – 2015.

Извор: МРЗБСП

МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНА ДЕЦА

Корисник права или услуга социјалне заштите је појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или да одржи квалитет живота или нема довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не може да их оствари својим радом, приходом од имовине или из других извора. Дете је корисник система социјалне заштите када му је услед породичних и других животних околности, угрожено здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да без подршке система социјалне заштите не може да достигне оптимални ниво развоја.

Новчана социјална помоћ (НСП)

Право на новчану социјалну помоћ припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварује приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног законом⁵. Право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица:

- 1) ако нема других непокретности, осим стамбеног простора који одговара потребама појединца, односно породице и земљишта у површини до 0,5 хектара;*
- 2) ако појединац, односно члан породице није продао или поклонио непокретну имовину или се одрекао права на наслеђивање непокретне имовине или ако је протекао период у којем би, од тржишне вредности непокретне имовине коју је продао, поклонио или се одрекао права на наслеђивање, могао обезбеђивати помоћ у смислу овог закона;*
- 3) ако појединац, односно члан породице не поседује покретну имовину чијим коришћењем или отуђењем, без угрожавања основних животних потреба, може да обезбеди средства у висини шестоструког износа новчане социјалне помоћи која би му била утврђена по овом закону у моменту подношења захтева за новчану социјалну помоћ;*
- 4) ако појединац, односно члан породице није закључио уговор о доживотном издржавању (чл. 82, Закон о социјалној заштити).*

Дечији додатак

Дечији додатак остварује један од родитеља који непосредно брине о детету, који је држављанин Републике Србије, има пребивалиште на територији Републике Србије и остварује право на здравствену заштиту преко Републичког завода за здравствено осигурање, за прво, друго, треће и четврто дете по реду рођења у породици, од дана поднетог захтева, под условима предвиђених законом⁶.

⁵ Закон о социјалној заштити – члан 81

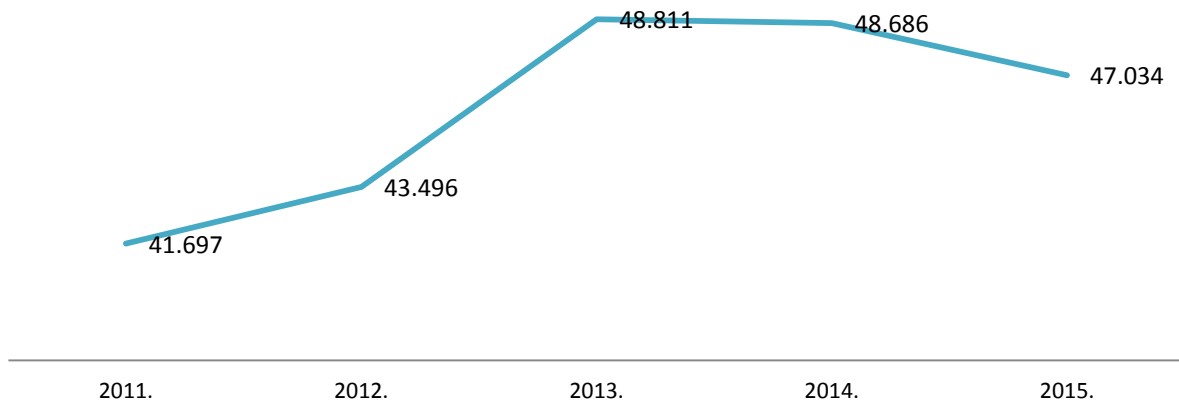
⁶ Закон о финансијској подршци породици са децом – члан 17

Преглед најважнијих запажања:

- У односу на тренд раста броја породица са децом које користе новчану социјалну помоћ у периоду 2011 – 2013., од 2014. године забележен је прекид тренда, односно смањење броја породица које примају НСП што је настављено и у 2015. години (Графикон 60). Укупан број породица са децом које примају НСП у 2015. години износио је укупно 47.034 породица са укупно 90.407 деце.
- Удео деце корисника НСП у укупном броју корисника новчане социјалне помоћи је стабилан од 2011. године (доношење Закона о социјалној заштити), и у 2015. је износио 35,9% (Графикон 61), али се ипак, први пут у последњих пет година, уочава благи пад удела деце међу корисницима.
- Удео породица са децом у укупном броју породица које користе НСП био је 46,4% у 2015. години и такође се креће у оквиру вредности из претходних година (Графикон 62). Повећање удела породица са децом након законских промена 2011. године у стручној јавности објашњено је као последица промене скала еквиваленција⁷.
- У 2015. години 17.550 једнородитељских породица остваривало је право на овај вид новчаних давања из буџета РС (Графикон 63). У укупном броју породица са децом које примају НСП, једнородитељских породица је у 2015. години било 17,3%.
- Након пораста броја деце корисника дечијег додатка (и раста броја породица које користе дечији додаток) у периоду од 2011 – 2013. године, у 2015. је настављено смањење броја деце за коју се остварује дечији додаток и смањење броја породица (Графикон 64). Број деце корисника је смањен за 6%, а број породица корисника за 5,5%. Дечији додаток је у 2015. години остварен за укупно 357.841 деце (и 190.602 породица).
- У структури деце за коју се остварује дечији додаток у 2015. години, доминира удео прворођене деце са 43,8%, док је удео четворођене деца 4,4% (Графикон 65). Оваква структура је непромењена је од 2011. године.

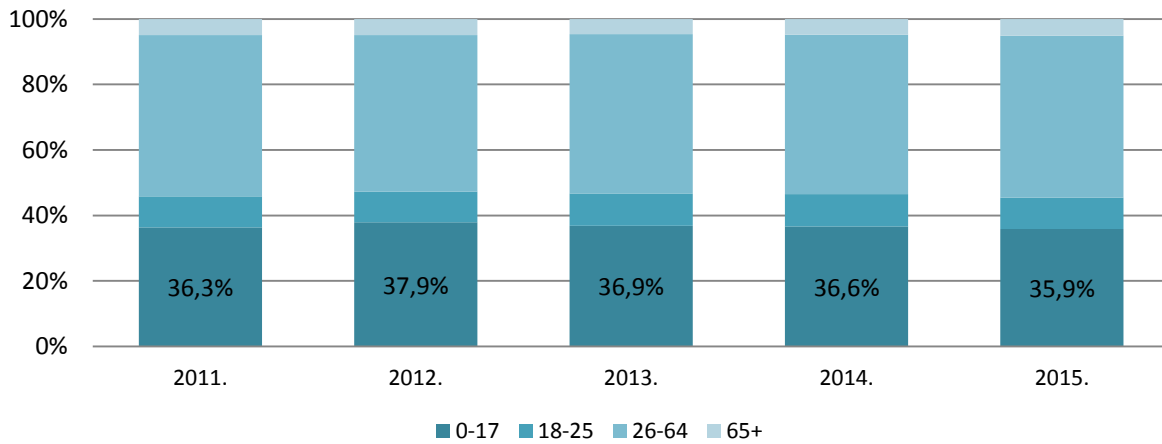
⁷ Које су „на почетку претходне деценије износиле, на пример, за четвртог и петог члана домаћинства свега 0,1, док се шести члан није уопште вредновао“ Матковић, Мијатовић, Станић 2013.

Графикон 60 – Број породица с децом корисника НСП, 2011 – 2015.

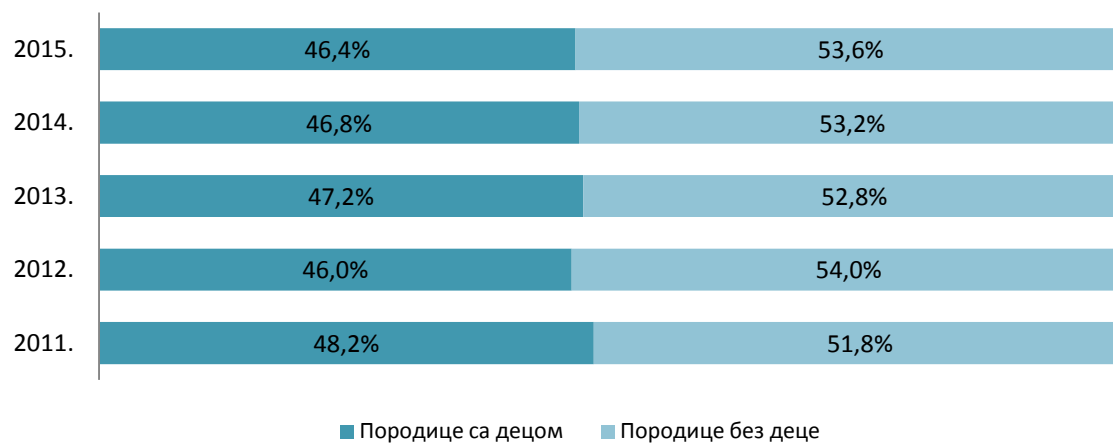
Извор: МРЗБСП

Графикон 61 – Деца корисници НСП у односу на укупан број корисника НСП према старости, 2011 – 2015. (у %)

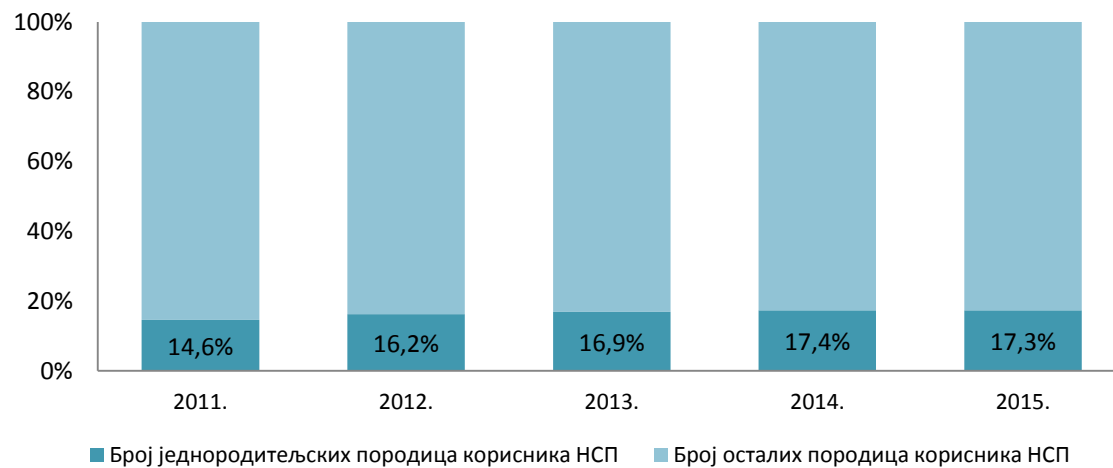
Извор: МРЗБС

Графикон 62 – Структура породица корисника НСП, 2011 – 2015. (у %)

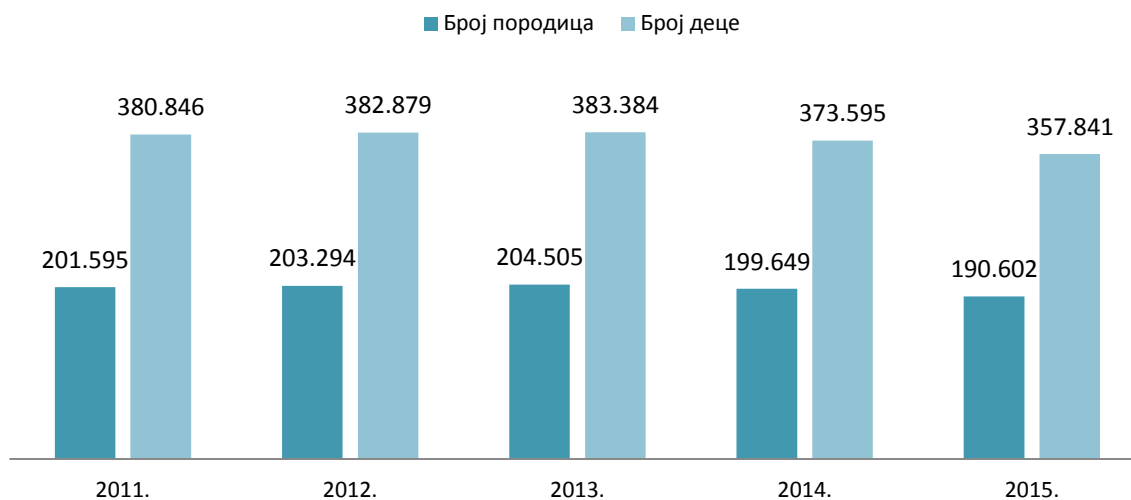
Извор: МРЗБСП

Графикон 63 – Удео једнородитељских породица у укупном броју породица корисника НСП, 2011 – 2015. (у %)

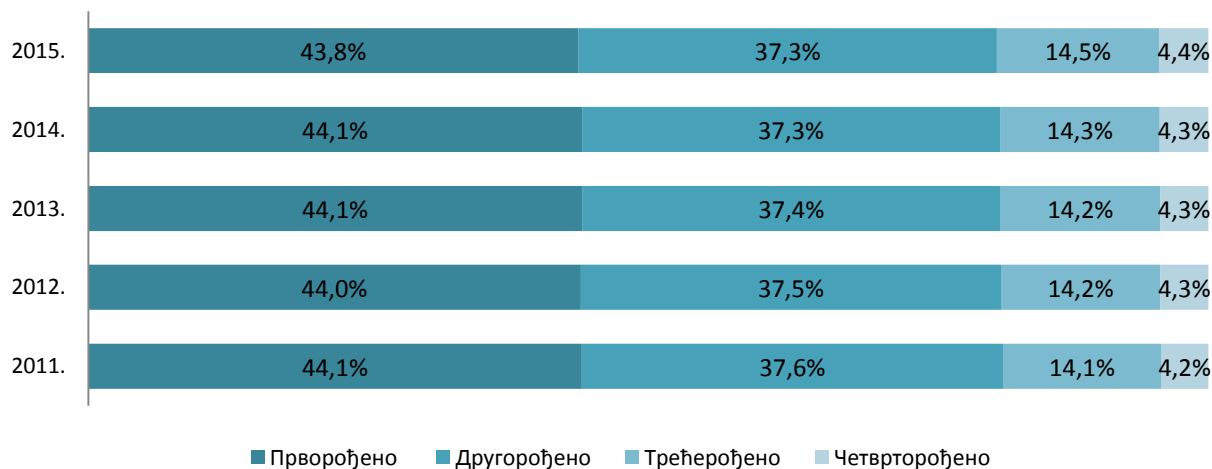
Извор: МРЗБСП

Графикон 64 – Број деце и њихових породица корисника дечијег додатка, 2011 – 2015.

Извор: МРЗБС

Графикон 65 – Деца корисници дечијег додатка према редоследу рођења, 2011 – 2015. (у %)

Извор: МРЗБС

ИЗДАЦИ ЗА ДЕЧИЈУ ЗАШТИТУ ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Скупом издатака за дечију заштиту из буџета Републике Србије обухваћени су износи за новчана давања и ангажована средства за пружање услуге смештаја.

У групу издатака кроз новчана давања сврставају се:

1. Новчана социјална помоћ намењена породицама са децом
2. Дечији додатак
3. Дотадак за помоћ и негу другог лица
4. Родитељски додатак
5. Накнада зараде за време породичног одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета
6. Накнада трошкова боравка у предшколској установи (деце без родитељског старања и деце са сметњама у развоју)

У групу ангажованих средстава за пружање услуга смештаја сврставају се:

1. Издаци за смештај деце у установе социјалне заштите
2. Издаци за породични смештај деце

Накнада зараде не представља меру социјалне политике, већ служи усклађивању рада и родитељства. Међутим, у постојећим околностима ова мера има и популациони карактер, јер омогућава родитељима, односно будућим родитељима да достигну жељени број деце у породици. Ово стога јер мајка, односно отац детета, уколико испуњавају законом прописане услове могу остварити пун износ накнаде зараде (уговорену зараду увећану за минули рад) у трајању од 365 дана од рођења првог и другог детета, односно две године за рођење трећег и сваког наредног детета. Када је реч о накнади која се односи на одсуство са рада ради посебне неге детета, а која се може остварити уколико дете има сметње у психо-физичком развоју важно је напоменути да се пун износ накнаде зараде, под законом прописаним условима, исплаћује до навршених пет година живота детета.

Родитељски додатак такође није мера социјалне, већ популационе политике. Осварује га мајка за рођење првих четворо деце (у посебним околностима отац детета). Као инструмент популационе политике треба да допринесе достизању жељеног броја деце у породици и побољшању наталитета у Републици Србији.

Преглед најважнијих запажања:

- Укупни издаци за дечију заштиту из буџета РС у 2015. години износили су 62,79 милијарде динара, што представља повећање од 2,3% у односу на претходну годину (Табела 1).
- У укупним издацима за дечију заштиту из буџета РС у 2015. години новчана давања су учествовала са уделом од 92,6% (Графикон бб).

- Као и у претходним годинама, у новчаним давањима која имају утицај на побољшање положаја деце у 2015. години са 50,94% доминирају издаци за накнаду зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета, затим издаци за дечији додатак са 21,99%. Издвајања за новчану социјалну помоћ учествују са 12,65%, а за родитељски додатак 12,19% (Графикон 67).
- У издацима за смештај деце у оквиру система социјалне заштите, породични смештај заузима удео од 70,4%, док се преостали удео од 29,6% односи на смештај деце у установе социјалне заштите (Графикон 69). Исти однос је забележен и претходних година. Износ за издвајања за породични смештај приказан у Табели 2, обухвата неколико накнада и права, а између осталог и накнаду за издржавање свих корисника (деце, младих, одраслих и старијих лица), јер Сектор за економско-финансијске послове Министарства није био у могућности да издвоји накнаду за издржавање деце од укупних издатака за све кориснике. Међутим, износ за издвајања се може сматрати приближним, јер је удео деце корисника услуга породичног смештаја у 2014. износио 87,4% (Графикон 70).

Табела 1 – Врста и износи издатака за дечију заштиту из буџета РС у 2015.

Врста издатка	Износ у 2015. (у РСД)
Новчана социјална помоћ	7.351.229.352,00
Дечији додатак	12.784.571.490,83
Додатак за негу и помоћ другог лица (основни и увећани)	1.218.925.995,99
Родитељски додатак	7.086.717.929,00
Посебна новчана надокнада	64.823.868,20
Накнада зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета	29.609.392.616,05
Накнада трошкова боравка у предшколској установи (за децу без родитељског старања и децу са сметњама у развоју)	14.183.685,17
Укупно за новчана давања	58.129.844.937,24
Смештај у установу социјалне заштите	1.376.831.000,00
Породични смештај	3.281.866.722,66
Укупно за смештај	4.658.697.722,66
УКУПНИ ИЗДАЦИ	62.788.542.659,90

Извор: МРЗБСП

Графикон 66 – Структура издатака за дечију заштиту из буџета РС према групама издатака у 2015. (у

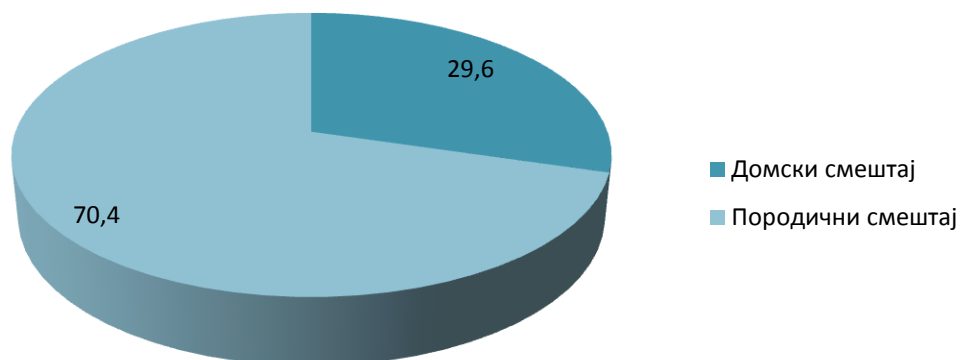
Извор: МРЗБСП

Графикон 67 – Структура новчаних давања за дечију заштиту из буџета РС у 2015. (у %)

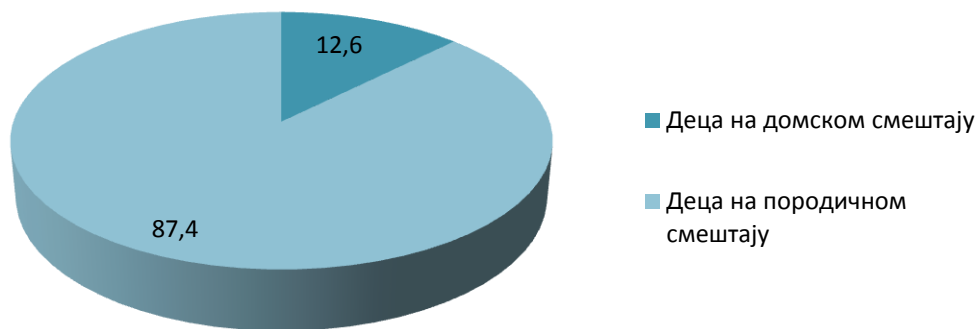
Извор: МРЗБСП

Графикон 68 – Структура издатака из буџета РС за смештај деце према врсти смештаја у 2015. (у %)

Извор: МРЗБСП

Графикон 69 – Структура деце корисника услуга смештаја СЗ према врсти смештаја у 2015. (у %)

Извор: МРЗБСП